

Economisch-Statistische Berichten

Groei van het Nationale Rampenfonds

★

Prof. Mr J. G. Koopmans

Herstel van watersnoodschade uit het
nationale inkomen

★

Ir S. Herweijer

Het herstel van de agrarische schade in
het rampgebied

★

Dr F. J. Krop

Verzekeringsaspecten van de watersnood

★

Drs A. G. U. Hildebrandt

De watersnood en de visserij

★

Henry Hake

The gale in Britain

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

38e JAARGANG

No 1866

WOENSDAG 4 MAART 1953

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

Herenmodes

Hoeden

Overhemden

naar maat

Postkantoor galerij all, Rotterdam

Telefoon 25764

Een nieuwe vorm van levensverzekering

met uitgebreide risico-dekking, zonder premie-verhoging. *Dubbele uitkering* bij overlijden tengevolge van een ongeval. *Extra uitkering* bij overlijden na langdurige ziekte. Het invaliditeitsrisico kan op zéér billijke voorwaarden mede verzekerd worden. Vraag onze brochure, die U volledige inlichtingen geeft.

Een symbool

van veiligheid

**ZWITSERSCHE
MAATSCHAPPIJ VAN
LEVENSVZERKERING
EN LIJFRENTTE**

Kantoor voor Nederland:
Herengracht 500, Amsterdam -C.

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

VRAGENLIJST VOOR MARKTONDERZOEK

door *Drs J. Diederich*

Prijs gebonden f 6.25.

Voor een onderzoek naar de nieuwe afzet- en inkoopmogelijkheden van een markt in binnen- of buitenland is een vragenlijst onontbeerlijk. Uitvoerig gaat de schrijver hierop in en verstrekt zo gegevens, die voor een ieder, die geïnteresseerd is bij in- of verkoop bij zijn dagelijks werk van groot nut zal blijken te zijn.

Uit de inhoud: Betekenis en gebruik der vragenlijst voor marktonderzoek — tabel voor omschrijving onderzoek — de vragenlijst — geraadpleegde vragenlijsten — bewerkingschema voor marktonderzoek.

N.V. De Technische en Wetenschappelijke Boekhandel
H. STAM, Rochussenstr. 213, Tel. 34692, Rotterdam

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.*
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam.*

Redactie-adres voor België: *Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.*

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

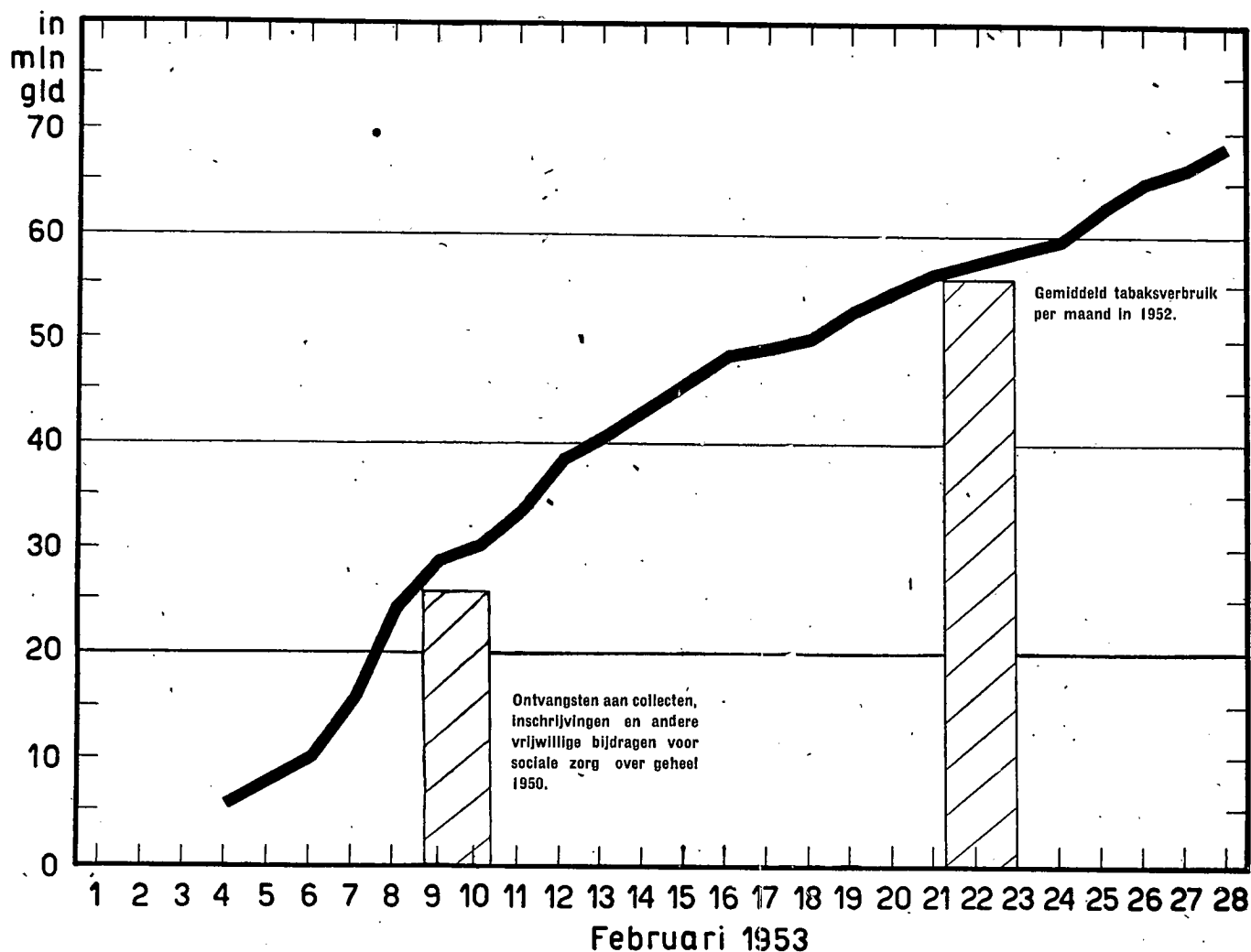
Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam. (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaf van redenen te weigeren.

Groei van het Nationale Rampenfonds

Dagelijks noemen de bladen de stand van het Rampenfonds. Zodra in 'millioenen moet worden gedacht zoekt men een aanhechtingspunt voor de orde van grootte. De grafiek bevat een tweetal vergelijkingsmogelijkheden. Binnen tien dagen was in het Rampenfonds een bedrag gestort, overeenkomend met de over het gehele jaar 1950 aan collecten, inschrijvingen en

andere vrijwillige bijdragen voor sociale zorg ontvangen gelden. Een ander vergelijkingsbeeld, geliefd bij moralisten, is het aan tabaksartikelen bestede geld. Het bedrag, dat in 1952 gemiddeld per maand voor deze producten werd uitgegeven, werd door het Rampenfonds in drie weken bereikt. Nog buigt de lijn niet af. Uitstel daarvan is mogelijk.

Het Rampenfonds begint thans uit te delen; vult weer aan.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Groei van het Nationale Rampenfonds	163	The gale in Britain, door Henry Hake	176
Herstel van watersnoodschade uit het nationale inkomen, door Prof. Mr J. G. Koopmans	165	Aantekeningen:	
Het herstel van de agrarische schade in het rampgebied, door Ir S. Herweijer	169	Zakkenpositie van Nederland	178
Kaart, aangevende het zoutgehalte van het overstromingswater.....	170	Waterhoogten op 1 Februari 1953	178
Verzekeringsaspecten van de watersnood, door Dr F. J. Krop	173	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet ...	179
De watersnood en de visserij, door Drs A. G. U. Hildebrandt	175	Statistieken:	
		Wisselkoersen	179
		Bankstaten	179
		Interim-prijsindexcijfers van het gezinsverbruik	180

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens; J. van Tichelen; R. Vandeputte.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Prof. Mr J. G. KOOPMANS, Herstel van watersnoodschade uit het nationale inkomen.

De nationale ramp heeft niet slechts een vermindering van het totale vermogensbezit, maar ook en vooral van de totale nationale productiecapaciteit, dus van toekomstig nationaal inkomen, teweeg gebracht. Aan dit verminderde inkomen zullen in de naaste toekomst aanmerkelijk verhoogde investeringseisen worden gesteld. Het betrekkelijk snelle technische hersteltempo heeft als keerzijde, dat de financieringstaak voor de wederopbouw in relatief korte tijd zal moeten worden samengebonden. In principe kan aan de investeringseisen slechts worden voldaan door opvoering van de productie, beperking van de consumptie en/of beperking van de investeringen in andere dan de getroffen sectoren. Men dient volgens schrijver de verwachtingen t.a.v. opvoering der productie niet te hoog te spannen. Wat de financiering door belasting of leningen betreft: de laatste verdienen de voorkeur, mits zij niet direct of indirect worden geplaatst bij geldscheppende instanties, noch ook bij particulieren, bedrijven of institutionele beleggers ten koste van een vermindering van hun eigen liquiditeit; anders zou toch inflatie optreden. Teneinde inflationaire nevengevolgen van de schade-uitkeringen te vermijden is het volgens schrijver noodzakelijk, dat zal worden vastgehouden aan het stelsel van uitkeringen met beperkte bestedingsmogelijkheid.

Ir S. HERWEIJER, Het herstel van de agrarische schade in het rampgebied.

De stormvloed van 31 Januari-1 Februari van dit jaar met de daarmee gepaard gaande watersnood heeft zeer aanzienlijke schade aan het agrarische productie-apparaat aangebracht. De Regering heeft de Rijksdienst voor Landbouwherstel belast met de afwikkeling en financiële regeling van de evacuatie van vee en werktuigen, de regeling van eventueel te verlenen schadevergoedingen in de agrarische sector en het agrarisch herstel. De gronden zijn overwegend met zout en brak water overstroomd. De economische gevolgen hiervan zijn, dat de opbrengsten in het algemeen nihil tot matig zijn en de teelt van arbeids- en kapitaalintensieve gewassen, ter bevordering van een snel herstel van de grond, veel geringer in oppervlakte zal moeten zijn dan onder normale omstandigheden. Binnen 3-5 jaar hebben de gronden in het rampgebied weer hun normale producerend vermogen.

Dr F. J. KROP, Verzekeringsaspecten van de watersnood.

Slechts een fractie van het verloren gegane was verzekeraar en van het verzekerbare was slechts een gering deel inderdaad verzekerd. De Nederlandse verzekeraars hebben in ruime mate gebruik gemaakt van de mogelijkheid van herverzekering in het buitenland, wat aan de maatschappijen en aan onze landseconomie ten goede komt. De verzekeringmaatschappijen, zelfs die welke hun werkterrein in het bijzonder in de getroffen gebieden hebben, kunnen de stoot gemakkelijk opvangen, mede omdat zij een conservatieve reserveringspolitiek hebben gevolgd. Schrijver bespreekt de voordelen die de verzekeren hebben boven hen, die een tegemoetkoming in de geleden schade van de Staat ontvangen.

Drs A. G. U. HILDEBRANDT, De watersnood en de visserij.

Het is waarschijnlijk, dat in de komende jaren ernstige pogingen zullen worden gedaan om de Zuidhollandse en Zeeuwse zeegaten van de Noordzee af te sluiten, waardoor de oester- en mosselcultuur gedoemd zou worden te verdwijnen. Mogelijk zal in de plaats daarvan een niet onbelangrijke aal- en palingvisserij ontstaan, evenals in het geprojecteerde Waddenmeer, ten Noorden van de Afsluitdijk.

HENRY HAKE, The gale in Britain.

Het totale verlies in het Verenigd Koninkrijk wordt door de Home Secretary geschat op £ 40 à £ 50 mln. De landbouw zal een verlies lijden van niet minder dan £ 10 mln. De verliezen, die door de lokale autoriteiten geleden zijn, bedragen waarschijnlijk £ 4 of £ 5 mln. De Regering heeft voorraden voedingsmiddelen verloren tot een waarde van globaal £ 2 mln, en het Ministry of Supply en de Admiraliteit leden een dergelijk verlies. Ongeveer 400 huizen werden verwoest en ongeveer 200 zijn onherstelbaar vernield; £ 1 mln zal hiervoor benodigd zijn. De schade aan het huisraad was zeer omvangrijk en zal aan de verzekeringmaatschappijen, de ondersteuningsfondsen of de eigenaars £ 7 mln kosten. Er is een groot verschil tussen de schattingen van de partiële verliezen en de totale som en vermoedelijk zijn dit de industriële verliezen.

SOMMAIRE

Prof. Mr J. G. KOOPMANS, La reconstruction des régions dévastées.

L'auteur examine le problème du financement de la reconstruction en tenant compte des tensions causées par la catastrophe entre les besoins nationaux d'investissement et la capacité nationale d'épargne. Il envisage dans quelle mesure l'équilibre monétaire des Pays-Bas est menacé soit par la catastrophe elle-même, soit par les réactions économiques du processus de reconstruction. J. G. Koopmans examine comment cette menace peut être efficacement écartée.

Ir S. HERWEIJER, La réparation des dommages à l'agriculture dans les régions dévastées.

Les inondations de terrains de culture par l'eau de mer entraîneront notamment comme conséquence l'absence ou la médiocrité des récoltes. D'ici 3 à 5 ans, le sol aura reconquis sa fertilité normale.

Dr F. J. KROP, Les inondations et les assurances.

Seule une minime partie des biens détruits par la catastrophe était assurée. Les compagnies d'assurances peuvent facilement tenir le coup.

Drs A. G. U. HILDEBRANDT, Les inondations et la pêche.

Le barrage des bras de mer Zélandais et celui de la Hollande méridionale entraînerait la disparition de l'ostréiculture et la mytiliculture. Celles-ci pourraient être remplacées par la pêche des angilles.

HENRY HAKE, Les conséquences de la tempête dans le Royaume Uni.

La récente tempête dans le Royaume Uni a causé des pertes que le Home Secretary estime à près de 50 millions de livres sterling.

Herstel van watersnoodschade uit het nationale inkomen

Inleiding.

In de redactionele beschouwing „Weerslag van het water” van 18 Februari jl. is de taak, welke de overstromingsramp ons volk in economisch opzicht heeft opgelegd, op uitnemende wijze in hoofdlijnen geschetst. Alle essentiële problemen, die door de watersnood worden opgeworpen, zijn in deze beschouwing op duidelijke wijze belicht: de toegenomen investeringsbehoefte, het werkgelegenheidsaspect hiervan, de financiële repercussies, vooral voor de overheidshuishouding, en, in ruimere zin, het vraagstuk van de drukverdeling over de afzonderlijke sectoren en huishoudingen binnen het nationale geheel. Terecht is hierbij vooral de nadruk gelegd op de noodzaak tot voortgezette offerbereidheid, in die zin, dat andere op zichzelf redelijke economische en sociale desiderata geheel of ten dele voor de dwingende prioriteitseis van het herstel en de wederopbouw van het getroffen gebied zullen moeten wijken. Evenzeer terecht is hierbij gesteld, dat de „legkaart” van het materieel herstel goeddeels uit het lopende nationale *inkomen* — dit dus in tegenstelling tot het nationaal *vermogen* — zal moeten worden ineengepast.

De schets, hoe voortreffelijk ook, vereist uiteraard nadere uitwerking. Voor een bepaald aspect van het vraagstuk — de repercussies op de overheidsfinanciën — is deze in het nummer van de vorige week reeds door Prof. Goedhart gegeven. De bedoeling van de huidige bijdrage is, het aldus gevormde beeld verder te completeren door in eerste instantie het probleem uit een iets andere gezichtshoek te bezien, nl. in het licht van de door de ramp in het leven geroepen spanningen tussen de nationale *investeringsbehoefte* en de nationale *sparcapaciteit*. Uiteindelijk moenden beide beschouwingswijzen — de „materieële” zowel als de financiële — uit in de vraag, of en in hoeverre, hetzij als gevolg van de schade zelf, hetzij door de economische werking van het herstel- en wederopbouwproces, het monetaire evenwicht in de Nederlandse volkshuishouding wordt bedreigd en, zo ja, op welke wijze deze dreiging doeltreffend kan worden afgewend; het blijft echter nuttig — om een treffende beeldspraak van Van de Woestijne ¹⁾ over te nemen — het probleem „met de beide ogen van de economie”, d.w.z. het materieële en het financiële oog, te bezien, teneinde het juiste perspectief van het vraagstuk in zijn totaliteit te verkrijgen.

Toegenomen investeringsbehoefte bij verminderde productiecapaciteit.

Ik begin derhalve met het materieële aspect, dat zich in grote trekken aldus laat samenvatten: zowel delen van het *materieële nationale vermogen*, d.w.z. van onze kapitaalgoederenvoorraad in de ruimste zin (grond hieronder begrepen) als van onze nationale *productiecapaciteit* zijn door de ramp verloren gegaan. De totale vermogensschade is door de Regering voorlopig op rond een miljard geschat; een betrouwbare nadere schatting hiervan is vooralsnog niet beschikbaar. Het verdient echter de aandacht, dat dit bedrag betrekking heeft op de *vermogensschade* in engere zin en dat hierbij dus nog geen rekening is gehouden met de *inkomensderving* gedurende de periode, dat het herstel nog niet voltooid

zal zijn: datgene dus, wat men in verzekeringstermen de „bedrijfsschade” pleegt te noemen. Weliswaar dient men hierbij op zijn hoede te zijn voor dubbeltellingen (zo zal men bijv. niet het verlies van de voorraden kunstmest, die bestemd waren voor de a.s. oogst, en het uitvallen van die oogst zelf bijeen mogen tellen). Maar niettemin blijft er een belangrijk schade-element boven het vermogensverlies in engere zin bestaan: nl. de wegvallende prestaties van al die (menselijke en materiële) productiefactoren, welke, zonder zelf uiteindelijk vernietigd of in waarde verminderd te zijn, als gevolg van de ramp gedurende een kortere of langere tijd braak komen te liggen: men denke slechts aan de arbeidskracht van de tijdelijk (gedwongen) „leeglopende” geëvacueerde boeren en aan de wegvallende diensten van de behouden gebleven landbouwwerktuigen en -machines, zolang het ondergelopen land nog niet drooggelegd en ontzilt is.

Het totale beeld is dus dat van een vermindering, niet slechts van het totale vermogensbezit, maar ook en vooral van totale nationale *productiecapaciteit*, dus van toekomstig nationaal inkomen, terwijl anderzijds aan dit verminderde inkomen in de naaste toekomst aanmerkelijk verhoogde investeringseisen zullen worden gesteld: allereerst voor het herstel en de wederopbouw in de ruimste zin — van dijken en andere waterstaatswerken, grondherstel, woningen, bedrijfsgebouwen, werktuigen, voorraden en duurzame consumptiegoederen — terwijl voorts in het onmiddellijke verlengde van deze herstelwerkzaamheden naar alle waarschijnlijkheid een verdere en wellicht zeer zware investeringstaak zal liggen in de vorm van een verbetering van onze waterstaatkundige voorzieningen tot boven het peil van vóór de ramp, teneinde herhaling in de toekomst zoveel mogelijk te voorkomen. Ook zonder dat men hierbij aanstonds aan het in deze weken veel besproken project van een algehele afsluiting van de zeegaten behoeft te denken, behoeft het nauwelijks betoog, dat een zodanig investeringsprogramma gedurende een reeks van jaren abnormaal hoge eisen aan het nationale productievermogen zal stellen.

In beginsel kan aan deze eisen — afgezien van buitenlandse hulp, die, hoezeer ook gewaardeerd, uiteraard beperkt van omvang zal blijven, en eventueel buitenlands crediet (lees: een deficitaire betalingsbalans op lopende rekening) — slechts op drie wijzen worden voldaan: *opvoering van de productie, beperking van de consumptie, en/of beperking van investeringen in andere dan de getroffen sectoren* (dus bijv.: langzamer woningbouw buiten de rampgebieden of wel langzamer uitvoering van andere waterstaatswerken — bijv. de IJsselmeerpolders — of van het industrialisatieprogramma; mogelijk is echter ook: inkrimping van voorraden of achterwege laten van weliswaar nuttige, maar niet volstrekt noodzakelijke „vervangings”-investeringen, bijv. lopende herstelwerkzaamheden en vervanging bij slijtage). *Een vierde alternatief naast de drie genoemde bestaat niet*: met name is ook „het maken van inflatie” *niet* een zodanige vierde mogelijkheid, maar alleen één van de manieren, waarop één of meer van de drie andere alternatieven waar — in dat geval uiteraard op een bijzonder onwenselijke manier — zal verwezenlijken. De verschillende problemen, waarvoor men zich gesteld ziet, wanneer men het wederopbouwvraagstuk van de geldzijde, dus als financieringsprobleem, benadert, zijn in wezen niet anders dan het

¹⁾ In „De Groene Amsterdammer” van 13 Februari jl.

spiegelbeeld van de hier geschetste spanningen in de materiële sfeer.

Vergelijking van het huidige probleem met dat van de wederopbouw na de bevrijding.

In wezen is het probleem, waarvoor ons land zich thans gesteld ziet, dus hetzelfde als dat, waarvoor wij in 1945 na de bevrijding stonden: met een uitgehold productie-apparaat een sterk verzwaarde investeringstaak te volbrengen. Uiteraard zijn er belangrijke verschillen, waarover zo dadelijk nader; fundamenteel overwogen echter de punten van overeenkomst (ook in die zin, dat in het verlengde van de nog niet eens geheel voltooide herstel-taak na de bevrijding eveneens een zware „uitbreidings”-taak, nl. met betrekking tot ons defensie-apparaat, heeft gelegen en nog ligt!) en het is dus alleszins nuttig, ook de financieringsproblemen en de mogelijkheid van een bedreiging van het monetaire evenwicht in het licht van een analogie met de na-oorlogse herstelperiode te bezien.

In Juli 1945 schreef ik in dit tijdschrift een beschouwing onder de titel „Kapitaalschaarschte en wederopbouw”; hetzelfde opschrift zou in beginsel ook boven dit artikel hebben kunnen staan. De kapitaalschaarschte is nl. ook nu weer het fundamentele probleem, en deze schaarste kan in beginsel ook ditmaal *slechts door nieuwe kapitaalvorming uit het lopende inkomen*, en niet door een herverdeling van bestaand vermogen, worden overbrugd. Om deze reden is het dan ook zeer juist, dat in de eerder aangehaalde redactionele beschouwing van 18 Februari het totale schadecijfer niet alleen in een percentage van het nationale vermogen (ca 2 pCt), maar ook in een percentage van het nationale jaarinkomen (ca 5 pCt) werd uitgedrukt. Het laatstgenoemde cijfer geeft de meest adequate maatstaf voor de ernst en de omvang van onze nationale herstel-taak.

Uit deze cijfers blijkt echter tevens het eerste belangrijke verschilpunt met de toestand na 1945: immers, de taak was toen, kwantitatief gezien, aanmerkelijk zwaarder. Maar ook in kwalitatief opzicht was dit het geval, aangezien destijds ons *gehele* productie-apparaat vrijwel tot op de bodem was uitgehold, terwijl nu slechts een deel er van is aangetast, zowel in geografisch als in functioneel opzicht. In het gehele niet-getroffen deel van het land (waartoe o.a. alle belangrijke industrie-centra behoren) is het productie-apparaat intact gebleven, en, terwijl in 1945 dikwijls op de meest eenvoudige hulpmiddelen voor de wederopbouw moest worden gewacht en vooral het ontwrichte verkeersapparaat een nauwelijks overkoombare „bottle-neck” vormde, is het ditmaal mogelijk geweest de primaire herstelwerkzaamheden (dichting van dijkgaten en droogmaling) vrijwel van de eerste dag af met een volledige technische outillage ter hand te nemen. Ook de elders aanwezige arbeidsreserves, voor zover technisch voor dit primaire herstelwerk geschikt, konden op zeer korte termijn ter plaatse aanwezig zijn. Het gehele herstelprogramma, zoals dit door competente waterbouwkundigen uitvoerbaar wordt geacht, geeft, bij alle zorg omtrent de directe en indirecte gevolgen van de ramp, toch aanleiding tot een zeker optimisme omtrent de *duur* van de productie-uitval, waarvan hierboven sprake was.

Het tempo van het herstel en zijn economische consequenties.

Dit op zichzelf alleszins verheugende feit van het *betrekkelijk* snelle technische hersteltempo heeft echter, economisch gezien, een niet geheel onbedenkelijke keerzijde: het versnelt nl. eveneens het tempo, waarin de voor

het herstel en de wederopbouw benodigde productiemiddelen aan andere sectoren van het economisch proces moeten worden onttrokken, dan wel aldaar in versterkte omvang prestaties zullen moeten afwerpen, met het verdere gevolg, dat ook de financieringstaak voor de wederopbouw in een korter tijdsbestek zal moeten worden samengedrongen dan dit na de bevrijding het geval was. Inflationaire gevolgen van het nodig is zich van de potentiële inflationaire gevolgen van het wederopbouwproces hielder bewust te zijn en hiertegen de nodige maatregelen te nemen, deze maatregelen zullen zeker *niet* hierin mogen bestaan, dat men om deze reden het tempo van het herstel zelf zou gaan verlangzamen; dit laatste dient, in de ogen van de econoom evenzeer als in die van de waterbouwkundige, een zodanige prioriteit te hebben, dat het tempo er van praktisch gesproken uitsluitend door de technische mogelijkheden zal worden gedictieerd. Maar dit betekent tevens, dat de taak, om in andere sectoren van het economisch leven productiemiddelen — voor zover niet ongebruikt aanwezig — ten behoeve van het herstel vrij te maken, in een tamelijk geforceerd tempo zal moeten worden volbracht. Weliswaar zal het vermoedelijk niet nodig zijn, het gehele verlies uit het inkomen van één jaar in te halen, maar, gezien de prognoses omtrent het tempo van het technische herstel, zal deze termijn toch ook niet zo heel veel langer dan een jaar kunnen zijn.

De drie alternatieven, waarvan hierboven sprake was: productie-uitbreiding, consumptiebeperking, en investeringsbeperking in andere sectoren, zullen derhalve elk voor hun deel in relatief korte tijd tot stand moeten komen. Uiteraard verdient hierbij de productie-uitbreiding, voor zover deze verwezenlijkbaar is, verreweg de voorkeur. In beginsel is deze mogelijk, ten eerste door het inschakelen van thans geheel ongebruikte productie-factoren (de voormalige werklozen uit West-Brabant waren, blijkens een dagbladbericht, reeds een week na de ramp allen bij het dijkkheringenschakeld), verder door intensiever gebruik van aanwezige maar niet volledig bezette, productiemiddelen (bijv. draglines, baggermachines, alsmede het bijbehorende personeel) dus in het algemeen door het verminderen van „leegloop”, speciaal ook buiten de getroffen sectoren zelve, en ten slotte door *extensiever* gebruik van de beschikbare krachten, d.w.z. meer en langer werken. In dit licht gezien is de steun, door arbeiders aan het Rampenfonds — verleend in de vorm van overwerk met afstand van loon²⁾ — economisch de meest waardevolle: het sterkst geldt dit uiteraard dan, wanneer de extra-geproduceerde goederen rechtstreeks geschikt zijn om in de behoeften van de getroffen gebieden of van de evacueés te voorzien, maar in beginsel geldt het evenzeer, wanneer dit niet het geval is, ook al ontstaat er dan nog een verder economisch aanpassingsprobleem (waarover hieronder nader). Men denke bijv. aan het geval, dat door het overwerk een meer-productie van exportgoederen wordt verkregen, welke kan dienen ter financiering van de door de watersnood ontstane extra-importbehoeften, dan wel ter opvulling van de ten gevolge van de ramp verminderde exportmogelijkheden op ander gebied.

Lastenverdeling tussen de nabije en de verdere toekomst.

Voor zover vergroting van het totale nationale product op één van de hierboven aangegeven wijzen *niet* mogelijk is — men doet er m.i. goed aan de verwachtingen over de kwantitatieve mogelijkheden van deze aard niet te hoog

²⁾ Hetzelfde wat hier over het afgestane overwerkloos werd opgemerkt, geldt eveneens voor het bedrag, dat hieraan door de werkgevers wordt toegevoegd, indien en voor zover dit toegevoegde bedrag eveneens „toegevoegde waarde” aan het product — anders dan in de vorm van arbeid — vertegenwoordigt.

te spannen, zeker niet in die zin, als zou er voldoende leegloop in ons productie-apparaat bestaan om alleen langs deze weg in de *gehele* behoefte aan extra-productie te voorzien — dan blijven alleen de beide andere alternatieven, t.w. consumptie- of investeringsbeperking, over. Van de mate, waarin het ene of het andere het geval zal zijn, hangt het antwoord af op de vraag, die ook in het artikel van Prof. Goedhart aan de orde wordt gesteld, nl. of en in hoeverre de last van de ramp op het heden zal drukken dan wel op de toekomst zal worden afgewenteld. M.i. kan men dit alternatief beter als volgt formuleren: in hoeverre zullen de gevolgen van de ramp op de *meer nabije* of op een *verderaf liggende* toekomst drukken, waarbij dan onder „nabije” toekomst is te verstaan de periode van het technische herstel van de teloor gegane kapitaalgoederen in de ruimste zin van het woord. Slaagt men er in, in dit zelfde tijdsbestek de totale nationale consumptie zodanig te beperken, dat de investeringen in andere sectoren geen schade lijden — noch door het achterwege laten van onderhoud en herstel, noch door het verminderen van de uitbreidingen, welke onder normale omstandigheden zouden hebben plaatsgevonden — dan kunnen wij zeggen, dat, nationaal gezien, de gevolgen van de ramp alleen op deze betrekkelijk korte periode hebben gedrukt³⁾. Beëindigen wij daarentegen de technische herstelperiode met een in totaal (in casu: in andere sectoren dan de herstelde) *geringere* kapitaalgoederen-voorraad dan zonder de ramp aanwezig zou zijn geweest, dan blijft, nationaal gezien, nog een deel van de gevolgen op een verdere toekomst drukken. In zoverre — maar ook uitsluitend in deze zin — is het juist, dat, zoals in de redactionele beschouwing van 18 Februari werd opgemerkt, het herstel niet noodzakelijkerwijze *geheel* uit het lopende inkomen zal behoeven plaats te vinden.

Economische functie van een niet-inflationaire financiering.

Op welke wijze wordt nu de hierboven bedoelde inkrimping van consumptie en/of investeringen in andere dan de getroffen sectoren tot stand gebracht? Anders gezegd: hoe komt in deze niet-getroffen sectoren de *vraagvermindering* tot stand, welke correspondeert met de toegenomen vraag naar goederen en diensten in de rampgebieden zelve, en welke aldus, over de gehele volkshuishouding gerekend, de totale vraag — voor consumptie en investeringsdoeleinden tezamen — binnen de perken van het uit de lopende productie beschikbare aanbod houdt? Het antwoord op deze vraag is in beginsel zeer eenvoudig; zijn praktische consequenties zijn echter van grote draagwijdte. Het bedoelde antwoord luidt nl. aldus: *door elke niet-inflationaire financiering* van het herstel. „Niet-inflationair” hier te zien in het kader van de *gehele* volkshuishouding, d.w.z. de getroffen en de niet-getroffen gebieden tezamen; want voor de getroffen sectoren *op zichzelf*, als een afzonderlijke economische eenheid beschouwd, is inflationaire financiering onvermijdelijk, om de eenvoudige reden, dat deze sectoren voorlopig niet in staat zijn uit hun lopende productieproces de koopkracht op te brengen, welke nodig is om hun behoefte aan consumptie- en (her)investeringsgoederen te dekken. M.a.w. de getroffen sectoren *moeten*, om economisch weer op de been te komen, een tijdlang van crediet en/of van giften — in ruimere zin: van *overgedragen* inkomen — leven, evenals Nederland in zijn geheel dit na 1945

³⁾ Ook al zullen daarna wellicht nog bepaalde financiële maatregelen, die het karakter van een onderlinge herverdeling van lasten hebben — bijv. rentebetaling op of aflossing van met het oog op de ramp aangevane overheidsleningen — hun invloed doen gevoelen; dit betreft dan echter een zuivere „transfer expenditure” (inkomensoverdracht via de Schatkist).

heeft moeten doen; nog anders gezegd: zij *kunnen* momenteel niet anders dan méér uitgeven dan zij „lopend” verdienen. In beginsel betekent dit dus — *voor deze sectoren op zichzelf* — een inflationaire financiering: immers het uitoefenen van een koopkrachtige vraag naar goederen en diensten, zonder dat hier een even grote „input” in de goederen- en dienstenvoorraad tegenover staat. Maar voor het land als geheel behoeft dit geen inflatie te betekenen, *mits slechts in de overige, niet-getroffen, sectoren een overeenkomstige partiële deflatie plaatsvindt* (d.w.z. een „input” van goederen en diensten, waar geen gelijkwaardige koopkrachtige vraag tegenover staat).

Dit alles, hoewel mogelijk ietwat abstract geformuleerd, is in wezen niets nieuws; het is slechts een uitdrukking van de eenvoudige waarheid, dat men een zelfde productieve dienst niet tweemaal kan gebruiken: een waarheid, die nog eenvoudiger, en in elk geval economisch fundamenteler is dan de meer gebruikelijke financiële tegenhanger hiervan, nl. dat men eenzelfde gulden niet tweemaal kan uitgeven. De moderne comptabele techniek van „nationaal budget” en „nationale jaarrekeningen” is in wezen niet anders dan de boekhoudkundige uitwerking van deze zelfde eenvoudige waarheden. De praktische betekenis van een en ander voor ons huidige probleem is deze: wil men de voor herstel en wederopbouw benodigde goederen en diensten effectief in het vereiste tempo ter beschikking van de getroffen sectoren stellen, dan is het nodig in de financiële sfeer er voor te zorgen, dat de in geld uitgedrukte koopkracht van de *niet-getroffen* sectoren met een even groot bedrag *vermindert* als de effectieve koopkracht van de getroffen gebieden door giften en/of leningen *toeneemt*. Dit is de betekenis van hetgeen ik zoëven de noodzaak van een partiële „deflatie” in de niet-getroffen sectoren noemde⁴⁾. Overigens is hiermede

⁴⁾ Het gehele mechanisme vertoont een sterke analogie met het zgn. transferprobleem in de theorie van de internationale handel. Het is in dit verband een uitermate nuttige economische „denk-oefening” (door mij in de laatste jaren geregeld bij mijn colleges aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool toegepast) om een willekeurig begrensde sector van het economische leven als een zelfstandig „land” met een eigen „betalingsbalans” voor te stellen, en hierop het gehele begrippen-apparaat van de theorie van het internationale ruil- en kapitaalverkeer — import en export van goederen, diensten, kapitaal en geldsaldi — toe te passen. In het onderhavige geval kan men zich de getroffen gebieden als zulk een afzonderlijk „land” met een sterk vergrote importbehoefte en een even sterk verminderde exportcapaciteit voorstellen, zodat de „betalingsbalans” slechts door „kapitaalimport” (credietverlening of afstoting van vorderingen op het „buitenland” = in-tering op de „devizevoorraad”) dan wel door gratis-transfer uit het „buitenland” sluitend kan worden gemaakt. Ook het in de tekst aangeduide probleem van prijsverschuivingen naast koopkrachtoverdracht is in de theorie van de internationale handel veelvuldig besproken.

het probleem nog slechts ten dele opgelost, omdat, naast de quantitative koopkrachtverplaatsing, ook het verschil in „bestedingspatroon” tussen degenen, die de overgedragen koopkracht ontvangen, en hen, die haar afstaan, een rol speelt; *naast* koopkrachtverplaatsing kunnen derhalve bovendien prijsveranderingen nodig zijn om de vereiste aanpassing tot stand te brengen. Deze complicatie laat ik hier echter verder buiten beschouwing.

Deze „deflatie” kan in de praktijk onder verschillende gedaanten tot stand komen. Eén van de vormen er van zijn de giften aan het Rampenfonds, voor zover deze *niet* uit extra „toegevoegde waarde” worden opgebracht, maar zuiver het karakter hebben van inkomensoverdracht, m.a.w. bij de gevers leiden tot *beperking* van hetzij consumptie, hetzij investering. (In zoverre werken dus de belastingfaciliteiten voor de giften aan het Fonds — die immers de noodzaak van uitgavenbeperking voor de gevers verminderen — *averechts*, waar echter tegenover staat, dat zij er stellig toe bijdragen het totaal der giften te vergroten). Uiteraard heeft deze overdracht haar gevolgen — welke in de afgelopen weken hier en daar al duidelijk voelbaar zijn geworden — op de afzetmogelijkheden van hen, die normaliter de leveranciers van de gevers zijn; in verschillende bedrijfstakken (niet alleen in die plaatsen, welke door hun ligging inkoopmarkten voor de getroffen gebieden plachten te zijn) verneemt men uit het bedrijfsleven klachten over verminderde afzet. *Dit is echter in beginsel precies wat nodig is*; hoogstens gebeurt het momenteel wat te vlug, nl. reeds vóórdat de uitgavenstroom uit het Rampenfonds „op toeren” is gekomen, maar dit zal vermoedelijk maar een korte „time-lag” betekenen⁵⁾. Op de iets langere duur, nl. wanneer, naast de steun uit het Fonds, ook de herstelfinanciering uit de overheidskassen zal beginnen te vloeiën, zal een sterke koopkrachtvraag uit de noodgebieden, c.q. in de tweede en volgende hand door „multiplier”-effecten versterkt, zich stellig in het gehele land doen gevoelen. Het zou dan ook m.i. volkomen onjuist zijn, indien de Overheid zou toegeven aan enige drang om door secundaire steunmaatregelen (speciaal van financiële aard) het effect van deze noodzakelijke „koopkrachtafzuiging” uit de niet-getroffen sectoren te verzachten. *Deze „afzuiging” is immers niet anders dan de vorm, waarin de verdeling van de druk van de ramp over het gehele volk tot stand zal moeten komen.* En bovendien is dit, voor zover wij alleen over het Rampenfonds spreken, nog maar een bescheiden begin; immers, ook al zullen wij wellicht met de bijdragen aan het Fonds de f 100 miljoen of meer halen, dan is dit nog altijd niet meer dan circa 10 pCt van de totale schade, en nog niet eens 10 pCt wanneer men het inkomensverlies meetelt (zie boven). *De werkelijke ernstige „afzuiging” zal dan ook eerst beginnen, wanneer de toegezegde financiering van de herbouw uit overheidsmiddelen op gang komt.* Althans indien men dan inflationaire financiering zal kunnen *en willen* vermijden; want natuurlijk zullen er toenemende protesten komen, wanneer men zich gaat realiseren, dat de Overheid weliswaar, binnen zekere grenzen, voor Sinterklaas kan spelen, maar dat zij dit alleen kan volhouden wanneer er een voldoende aantal „zwarte pietten” aan het werk is om de zak bij te vullen. Inflatie dreigt — in zekere zin is zij er zelfs al — van het ogenblik af, waarop men de noodzaak van dit bijvullen gaat vergeten; m.a.w. wanneer degenen, die uit de zak begiftigd worden, de drager van de zak gaan beschouwen op de wijze van de kinderen in plaats van op die der volwasse-

nen, die zich er van bewust zijn, wie voor het bijvullen moeten zorgen.

Financiering door belasting of lening?

Om van de beeldspraak naar de werkelijkheid terug te keren: wanneer de Overheid eenmaal aan het uitkeren van de wederopbouwsteun toe is, zal de inflationaire werking van de watersnood, die nu nog slechts latent aanwezig is — zoals ook de na-oorlogse wederopbouw-inflatie bij de bevrijding nog slechts latent aanwezig was en eerst later geleidelijk tot realiteit is geworden⁶⁾ — zich in haar volle omvang doen gevoelen, indien en voor zover daartegenover geen adequate „afzuiging” gesteld wordt, hetzij in de vorm van verhoogde (resp. niet verlaagde) belastingen, hetzij in die van één of meer overheidsleningen.

Met Prof. Goedhart kan ik het eens zijn, dat deze laatste de voorkeur verdienen, maar alweer onder een essentiële dubbele voorwaarde (waarmede de schrijver het vermoedelijk wel eens zal zijn); nl. dat (1) zij niet direct of indirect geplaatst worden bij geldscheppende instanties, noch ook (2) bij particulieren, bedrijven of institutionele beleggers ten koste van een vermindering van hun eigen liquiditeit (geld-ontpoting); in deze gevallen treedt nl., ondanks het uitgeven der lening, tóch inflatie op. Noodzakelijk is dus: plaatsing uit gelden, welke anders ook ter beschikking van de kapitaalmarkt zouden zijn gekomen, maar dan voor andere productieve doeleinden hadden kunnen worden besteed; *m.a.w. wederopbouwleningen zijn slechts dan niet-inflationair, indien zij er toe leiden, dat voor andere investeringen minder wordt besteed.* Wenst men deze conceptie niet, dan blijft als enige mogelijkheid over vermindering van consumptie, en zal men dus uiteindelijk toch tot belastingverhogingen, resp. tot het achterwege laten van reeds in overweging zijnde belastingverlagen, zijn toevlucht moeten nemen. Dit alles nog afgezien van de gevolgen voor het wegvallen van overheidsinkomsten als gevolg van de belastingfaciliteiten voor het Rampenfonds.

Al hetgeen hiervoren over giften uit het Rampenfonds, belastingfaciliteiten terzake van zodanige giften, en directe overheidsfinanciering voor de wederopbouw is gezegd, zijn overigens slechts voorbeelden; in wezen geldt hetzelfde voor *elke* financiering van schadeherstel. Het geldt met name ook dan — hetgeen men wellicht op het eerste gezicht geneigd zou zijn te betwisten — indien deze financiering door de belanghebbenden geschiedt uit *eigen* middelen, bijv. banksaldi of effectenbezit, dan wel uit verzekeringsgelden (voor zover de bestaande polissen ook storm en/of waterschade dekten). Immers, in het eerste geval zal de benadeelde zelf, en in het tweede zijn verzekeringmaatschappij, hetzij tot dusver stilliggend geld in circulatie moeten brengen — hetgeen rechtstreeks inflatie betekent — hetzij effectenbezit moeten afstoten, hetgeen middelen aan de kapitaalmarkt onttrekt en dus wederom de mogelijkheid van investeringen elders beperkt. *Ongeacht de concrete vorm van financiering, aan het dilemma: consumptie- of investeringsbeperking valt, voor zover de mogelijkheden tot productievergroting zijn uitgeput, niet te ontkomen* — tenzij men het tempo van de wederopbouw zelf zou willen vertragen, hetgeen in strijd zou komen met ons uitgangspunt, dat deze in het nationale investeringsprogramma de eerste prioriteit

⁵⁾ Voor zover deze „time-lag” werkt, bestaat er tijdelijk een zekere netto-deflatie voor het gehele land.

⁶⁾ Hierbij is niet gedacht aan de „latente” inflatie, die aan het einde van de oorlog reeds in de toen aanwezige overmatige geldhoeveelheid belichaamd was, en die door de geldsanering en de vermogensheffing is weggenomen; bedoeld is hier de inflatie, welke tijdens de wederopbouwperiode „aan de lopende band” *nieuw* ontstond, o.a. door de schade-uitkeringen van de Overheid.

behoort te hebben. Wanneer men echter met deze prioriteitsernst wil maken, is de leuze „business as usual” (voor de niet-getroffen sectoren) zinloos, als programmapunt, naar mijn mening onverantwoordelijk. Matiging ten aanzien van desiderata op ander gebied, zoals terecht in het nummer van 18 Februari jl. werd bepleit, is essentieel voor het slagen van het herstelprogramma in het gewenste tempo; zulks temeer, daar het werkloosheidsmotief voor versterkte overheidsuitgaven, en ook voor bepaalde in overweging zijnde maatregelen tot belastingverlaging, althans voor de nabije toekomst voor een belangrijk deel als gevolg van de watersnood zelf is weggevallen.

Vorm der schade-uitkeringen.

Ten slotte nog dit: aan de getroffen en is door de Regering in beginsel vergoeding naar analogie van de Wet op de Materiële Oorlogsschaden toegezegd. Hoewel deze gedachte nog niet in bijzonderheden is uitgewerkt, is hier tegen reeds aanstonds verzet gerezen, omdat deze vergoedingsbasis te schiel werd geacht. Voor zover deze kritiek de *hoogte* der te verstrekken uitkeringen betreft, laat ik haar hier onbesproken (behoudens dat natuurlijk iedere meer vrijgevege uitkeringsnorm de in het voorafgaande gesignaleerde inflationaire spanningen nog zal ver-

groten). Naast de hoogte van de uitkeringsnormen staan echter twee andere elementen, die essentieel waren voor de „techniek” van de oorlogsschade-uitkeringen: enerzijds de wijze van vaststelling der afzonderlijke bedragen, en in de tweede en belangrijkste plaats de wijze van uitkering. Wat deze laatste betreft, lijkt het mij in ieder geval noodzakelijk — alweer teneinde inflationaire nevengevolgen te vermijden — dat ook ditmaal zal worden vastgehouden aan het stelsel van schade-uitkeringen *met beperkte bestedingsmogelijkheid*: dus voor onroerend goed in beginsel het stelsel van het Grootboek voor de Wederopbouw (herbouwplicht, gepaard gaande met blokkering van het tegoed tot op het tijdstip, dat met de herbouw wordt aangevangen) en voor roerend goed „schadeboekjes” met bestedingsmogelijkheid alléén voor productiegoederen en *duurzame* consumptiegoederen.

Hoewel in het voorafgaande het probleem van de herstel-financiering zeker niet uitputtend is behandeld — o.a. liet ik de buitenlandse hulpverlening geheel onbesproken — meen ik toch de belangrijkste punten te hebben aangestipt, waarop, bij de uitvoering van het wederopbouwprogramma, de constante aandacht van de economen in en buiten het overheidsapparaat gericht zal moeten blijven.

¹s-Gravenhage.

J. G. KOOPMANS.

Het herstel van de agrarische schade in het rampgebied

De stormvloed van 31 Januari-1 Februari van dit jaar met de daarmede gepaard gaande watersnood heeft zeer aanzienlijke schade aan het agrarisch productie-apparaat aangebracht. Hieronder zal een indruk worden gegeven van de agrarische schade en zullen enkele opmerkingen worden gemaakt ten aanzien van de organisatie van het herstel en de daarmee samenhangende vraagstukken.

Rond 133.000 ha cultuurgrond is door deze ramp geïndundeerd of geïnundeerd geweest. Deze 133.000 ha — dit is 5,7 pCt van het totale areaal cultuurgrond in Nederland — kunnen onderverdeeld worden in:

82.000 ha bouwland, dit is 8,9 pCt van het totale Nederlandse areaal;

41.000 ha grasland, dit is 3,1 pCt van het totale Nederlandse areaal;

10.000 ha tuingrond, dit is 9,4 pCt van het totale Nederlandse areaal.

Het kaartje geeft een indruk, welke eilanden of delen van eilanden door de watersnood zijn geteisterd. De eilanden Schouwen en Duiveland, Goeree en Overflakkee, Tholen en St Philipsland en belangrijke delen van West-Brabant en de Zuidelijke delen van de Zuidhollandse eilanden zijn in 1944/1945 eveneens geïnundeerd geweest. De polder Kruiningen is zelfs nu voor de derde maal binnen een periode van 12 jaar geïnundeerd.

De schade, aangericht in de agrarische sector, is nog niet bij benadering te schatten, aangezien:

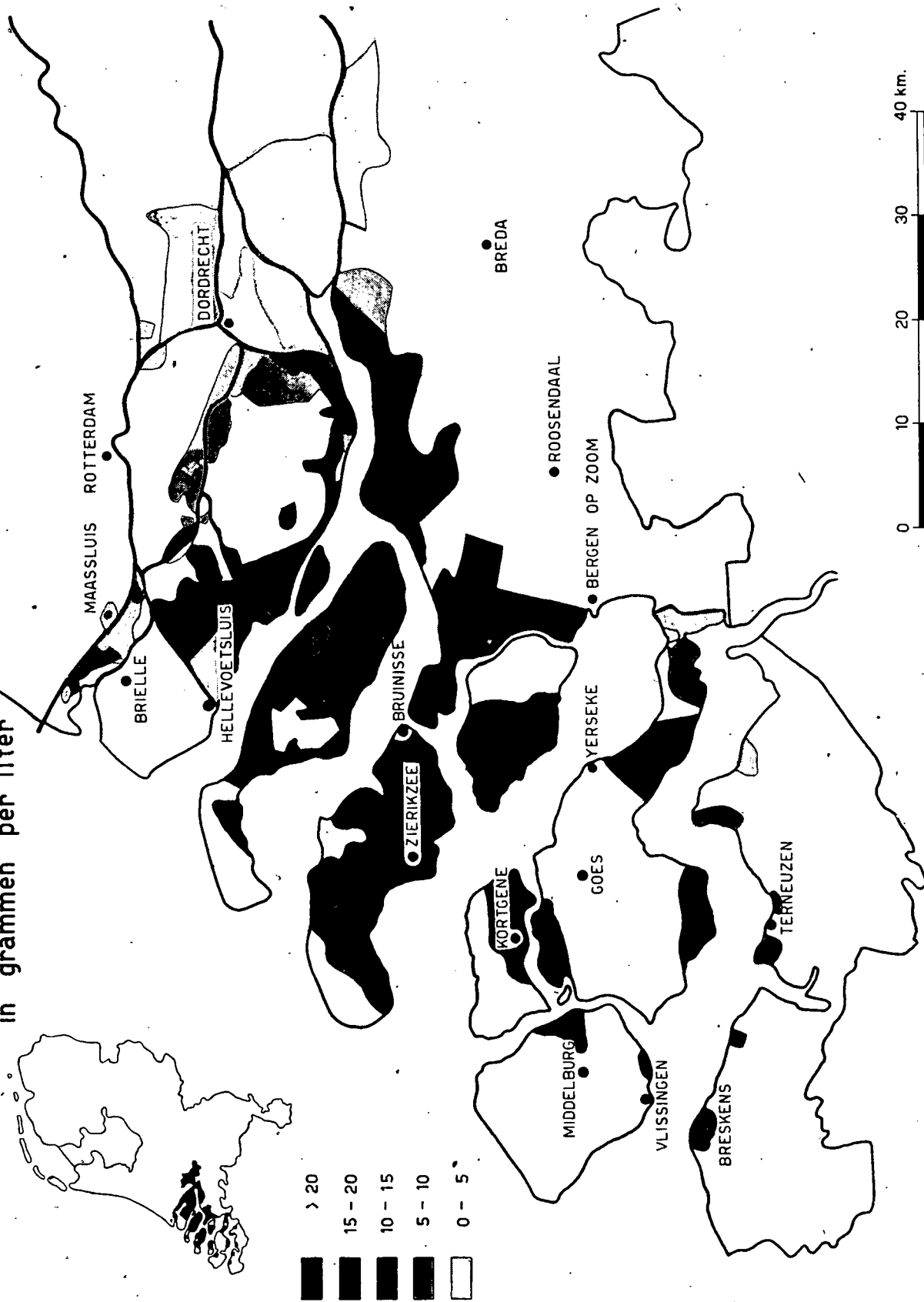
1. de zwaarst getroffen gebieden nog steeds onder water staan;
2. de schade afhankelijk is van de mate van instorten van boerderijen en woonhuizen met de daarmee gepaard gaande vernieling van bedrijfsuitrusting;
3. de mate van dichtslibben van sloten en watergangen, overzanden van cultuurgrond en kreekvorming afhankelijk is van de tijd, welke het dichten van de gaten in de buitendijken vergt. Door grote gaten in sommige buitendijken staat het overstromde gebied in ver-

binding met het buitenwater en ieder etmaal richten de getijden nieuwe schade aan. De gaten worden dieper en breder en de bij de gaten optredende stroomversnellingen slijpen diepe krekken uit.

De schade aan de levende have is globaal te overzien. Er zijn ongeveer 20.000 runderen verdronken, 10 à 12.000 varkens, 2.000 à 3.000 schapen, circa 1.000 paarden en ruim 100.000 hoenders. Omstreeks 90 pCt van het nog levende vee uit de overstromde gebieden is door de boer zelf en onder leiding van de Provinciale Voedselcommissarissen naar de droge gebieden geëvacueerd. Het vee heeft in het algemeen gedurende de betreffende achterwege blijven het melken, door het staan met de uier in zout water, door gebrek aan voer en zoet drinkwater. Door middel van de zorg van de Voedselcommissaris wordt het slachtvee en het te wrak gebruiksvee afgeslacht. Het overschietende levende gebruiksvee is bij kwartiergevers ingekwartierd. Afhankelijk van de duur van de overstroming van elk afzonderlijk gebied zal na overleg met betrokkenen en/of de georganiseerde landbouw worden beslist, hoe met dit vee zal worden gehandeld. Hoogwaardig vee, bijv. stamboekvee, zal in het algemeen eigendom moeten blijven van de oorspronkelijke eigenaren. Indien het echter lange tijd zal duren, alvorens de eigenaren van het normale gebruiksvee, het bedrijf weer kunnen gaan uitoefenen, zal het wenselijk zijn, dit levende gebruiksvee alsnog van overheidswege over te nemen.

De afvoer van cadavers wordt uitgevoerd onder leiding van de Vee-artsenijkundige Dienst met medewerking van het apparaat van de Voedselcommissaris en de militairen. De lage temperatuur van het overstromingswater, het zoute water als zodanig (lichte pekkel) en de lage temperatuur van de buitenlucht hebben conserverend gewerkt op de cadavers. De ruiming verloopt nog steeds tamelijk gunstig en de verwerking in de destructiebedrijven in Zuid-Holland en Brabant is vanwege boven-

WATERSNOODGEBIED op 2 Febr. 1953
 Zoutgehalte van het overstromingswater
 in grammen per liter

vermelde gunstige factoren nog steeds mogelijk. Massa-graven, met alle daaraan verbonden moeilijkheden, behoeften zelfs in de vrijwel compleet overstroomde gebieden niet te worden gemaakt.

Ook aan de evacuatie, conservering en herstel van werktuigen wordt grote aandacht geschonken. In Walcheren is op dit terrein in 1944 aanzienlijke ervaring opgedaan. De moderne landbouwinventarissen bestaan uit een aantal hoogwaardige machines, o.a. trekkers, maai-dórsmachines, graanmaaiers, zaaimachines, meerscharige trekkersploegen, schoffelmachines, sproeimachines, enz.; andere stukken van de inventaris zijn minder kostbaar. Uiteraard brengen de boeren zelf — voor zover aanwezig — zoveel mogelijk hun inventaris op het droge. Waar zeer veel water staat en/of waar de boeren afwezig zijn, is georganiseerde hulp nodig. De Walcherse ervaringen hebben geleerd dat van overheidswege georganiseerde berging alleen van hoogwaardig materiaal economisch verantwoord is. Onder leiding van de Provinciale Voedselcommissaris geschiedt deze georganiseerde berging momenteel met inschakeling van het Bureau Oogstvoorziening. De hulp van de militairen met modern bergingsmateriaal is zeer waardevol.

De Walcherse ervaringen hebben eveneens geleerd, dat de zoutschade (corrosie) aan hoogwaardige werktuigen zeer groot is, vooral wanneer zij bloot gesteld worden aan afwisselend water en lucht (eb en vloed op de zwaar geteisterde eilanden). Er is opgericht een Commissie Noodvoorziening Landbouwwerktuigen, waarin Overheid, werktuigenhandel en bedrijfsleven samenwerken. Er zijn ruim 40 conserverings- en reparatieploegen uitgerust, die met ontzoutende middelen behulpzaam zijn bij het verrichten van die noodvoorzieningen, welke nodig zijn om verdere beschadiging te voorkomen. Bovendien dienen de belangrijkste landbouwwerktuigen, die niet geheel vernield zijn, weer bedrijfsklaar te worden gemaakt.

De zeer grote gaten in de buitendijken worden door de Rijks- en/of Provinciale Waterstaat hersteld. Bovendien ligt het in de bedoeling van de Regering aan het herstel van de andere hoofdwaterkeringen van de waterschappen leiding te geven door inschakeling van de Rijks- en Provinciale Waterstaat ¹⁾.

Reeds meerdere dijkgaten zijn gedicht; door middel van de normale suatiesluizen, gemalen en noodpompen wordt allerwege het water naar buiten geslagen. Het algemeene herstel van binnen- en buitendijken zal nog veel materieel en arbeid vragen; het herstel van de watergangen, gronden, woningen en bedrijfsgebouwen kan echter op vele plaatsen reeds worden aangevangen. De organisatie van het agrarisch herstel ontwikkelt zich als volgt.

De Regering heeft de Rijksdienst voor Landbouwherstel opnieuw belast met de afwikkeling en financiële regeling van de evacuatie van vee en werktuigen, de regeling van eventueel te verlenen schadevergoedingen in de agrarische sector en het agrarisch herstel. Deze Dienst heeft na 1944 de leiding gehad van het herstel en de vergoeding van de agrarische oorlogsschade, met uitzondering van de landbouwbedrijfsgebouwen, welke onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting in overleg met Landbouw werden herbouwd.

Voortbouwende op de ervaringen, na 1944 opgedaan, zal het agrarisch herstel als volgt worden aangepakt.

De Rijkscultuurconsulenten in Zuid-Holland, West-Brabant en Zeeland zijn tevens benoemd tot Provinciaal Inspecteur van de Rijksdienst voor Landbouwherstel. Hun apparaat wordt momenteel versterkt door technici van de Cultuurtechnische Dienst en andere organen van elders aan te trekken. Ook het administratieve apparaat wordt tijdelijk uitgebreid. De Rijksdienst voor Landbouwherstel heeft in grote lijnen een tweeledige taak:

1. de bevordering van het herstel van de overstroomde gronden en
2. de registratie en vaststelling van de bijdragen in de geleden schade, voor zover deze voor vergoeding van overheidswege in aanmerking komen.

Sub 1. *Herstel van de gronden c.a.*

De gronden zijn overwegend met zout en brak water overstroomd. De inundaties in 1944 waren in Zeeland en Zuidwestelijk Zuid-Holland eveneens met zout en brak water (25-10 gram keukenzout — natrium-chloride — per liter water). De Zuidhollandse eilanden, voor zover destijds overstroomd, waren toen met zoet en licht brak water geïnundeerd (0-7 gram keukenzout). De heftige stormvloed heeft thans echter ten gevolge gehad, dat zout en zeer brak water ver de zee- en rivierarmen is opgezweept en de polders heeft overstroomd. De reeds onderzochte watermonsters van het overstromingswater wijzen uit, dat zelfs bijv. het meest Oostelijk deel van de Hoeksche Waard ('s-Gravendeel) is overstroomd met water dat 10-15 gram keukenzout per liter bevat.

Keukenzout bevat twee elementen, die de vruchtbaarheid van de grond tijdelijk aanmerkelijk verlagen. Het negatieve chloor-ion verstoort het fysiologisch milieu van het bodemvocht, waaruit de plant zich voedt. Een overmaat aan chloor verhindert zelfs de groei. Gelukkig zijn niet alle planten even gevoelig. Het landbouwkundig onderzoek, dat na 1945 onder leiding van Dr C. van den Berg op systematische wijze in de inundatiegebieden is uitgevoerd, heeft uitgewezen, dat gerst het gewas is, dat het beste chloor kan verdragen en onder de overige bijkomende ongunstige omstandigheden nog de hoogste opbrengst geeft en het herstel van de grond het meest bevordert.

met papier geïsoleerde kabels voor zwakstroom en sterkstroom koperdraad en koperdraadkabel kabelgarnituren, vulmassa en olie

¹⁾ Voor een gedetailleerde beschrijving van deze ontwerp-regeling moge worden verwezen naar het Ontwerp van Noodwet Dijkherstel, dat Zaterdag 21 Februari bij de Staten-Generaal is ingediend (Zitting 1952/53, no 2.926).

N K F
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

Naast het chloor richt nl. het positieve natrium-ion uit het keukenzout nog de meeste schade aan. Het chloor verdwijnt uit de grond door middel van de regen, via drainbuizen en greppels. Het natrium daarentegen verdringt het calcium uit het colloïdale bodemcomplex, waardoor de kraaielstructuur bij droogte en een modderstructuur bij regen. De natuurlijke doorlatendheid van de grond voor lucht, vocht en wortels wordt gedeeltelijk teniet gedaan, de grond gaat slemmen, hetgeen zeer belemmerend werkt op het ontkiemen en de groei van de landbouwgewassen. Gips, dat uit vrijwel zuiver calciumsulfaat bestaat, dient in de jaren van herstel in overvloedige mate te worden toegediend, om de normale ionencomplexbezetting van de grond met overwegend calcium weer terug te krijgen.

Tabel 1 geeft een overzicht van:

1. de geschatte zoutgrenzen, uitgedrukt in grammen zout per liter bodemvocht, waarbij de belangrijkste landbouwgewassen, met een redelijke kans op een gedeeltelijke oogst, nog gezaaid kunnen worden en
2. de structuurgevoeligheid dezer gewassen.

Deze cijfers zijn gemiddelden, welke zijn gebaseerd op tientallen proefvelden en een groot aantal veldwaarnemingen in de jaren 1945 tot en met 1948.

TABEL 1

Zout- en structuurgevoeligheid van landbouwgewassen

Gewas	geschatte zoutgrens voor gemiddelde omstandigheden bij voorjaarsinzaai	structuurgevoeligheid 1 = minder gevoelig 2 = gevoelig 3 = zeer gevoelig
zomergerst	10,0	2
suikerbieten	7,0	1
zomertarwe	4,0	2
vlas	3,0	2
consumptie-aardappelen	1,5	2
uien	2,5	1
erwten	0,6	3
bruine bonen	0,5	3

Hoewel de structuurgevoeligheid van bieten en aardappelen — dit zijn de zeer arbeids- en kapitaalintensieve landbouwgewassen — betrekkelijk gering is, verdient toch in het algemeen aan de teelt van granen de voorkeur gegeven te worden, aangezien de verbouw van eerstgenoemde gewassen in verband met de noodzakelijke diepe grondbewerking in het voorjaar en de meestal ongunstige weersomstandigheden tijdens de oogst in het najaar, het herstel van de grond belemmert.

De economische gevolgen van een overstroming met zout water zijn dus, dat in de eerstvolgende jaren:

1. de opbrengsten in het algemeen nihil tot matig zijn en
2. de teelt van arbeids- en kapitaalintensieve gewassen ter bevordering van een snel herstel van de grond veel geringer in oppervlakte zal moeten zijn dan onder normale omstandigheden.

Organisatorisch wordt het herstel der gronden als volgt geregeld.

Om de uitspoeling van chloor door middel van regenwater zoveel mogelijk te bevorderen, dient de waterafvoer via drains, sloten en grotere waterleidingen op de kortst mogelijke termijn weer te functionneren. Het niet functionneren van de waterafvoer gedurende Februari, Maart en April betekent voor gronden, die de eerstvolgende weken droog komen en waarvan het bodemvocht 10 à 15 gram keukenzout bevat, veilig gezegd het verlies

van een gehele of gedeeltelijke oogst 1953 en een belemmering van het herstel.

Landbouwherstel doet daarom alles om de waterschappen en de boeren te stimuleren, zoveel als in hun vermogen ligt, ingespoeld slijb en zand te verwijderen uit watergangen en sloeden. Uiteraard wordt de hulp van aanemers en cultuurmaatschappijen (Nederlandsche Heidemij en N.V. Grontmij) ingeschakeld.

Onder de coördinerende leiding van de Wetenschappelijke Afdeling van de Rijksdienst voor Landbouwherstel, die wederom functionneert, worden het overstromingswater en de droogkomende gronden geanalyseerd. De laboratoria voor grondonderzoek en de Afdeling Onderzoek van de Directie van de Noordoostpolder zijn in gecoördineerd verband ingeschakeld. De Wetenschappelijke Werkcommissie, waarin de „zout- en structuurdeskundigen” zitting hebben, beoordeelt de analysecijfers en alle andere in het spel zijnde factoren. Mede op grond van haar conclusies brengt de Rijksland- en -tuinbouwvoorlichtingsdienst door middel van zijn corps van consultants en assistenten, de verkregen kennis bij de boer en tuinder. Groepsgewijze en individuele voorlichting wordt gegeven; dat daarbij voorlichtingsvergaderingen, folders en films (de laatste tussen 1945 en 1948 vervaardigd) de geëigende middelen zijn, is duidelijk. Het zaaiplan, de grondbewerking, de bemesting, verschillen radicaal van de normale toestand; het is duidelijk dat slechts door middel van een intensieve voorlichting dit grote aantal boeren en tuinders is te bereiken en te overtuigen van deze tijdelijk afwijkende werkmethode. Voor vele boeren en tuinders is dit de tweede maal, dat zij zoute gronden moeten bewerken; de opgedane ervaringen in de jaren 1944-1948 zullen hun natuurlijk zeer te stade komen.

In tegenstelling tot 1944-1946 zal het wellicht niet nodig zijn, dat van overheidswege — zoals op Walcheren is geschied — de inzaai centraal wordt verzorgd. De trekkervoorziening is redelijk en met inschakeling van loonwerkers kan de inzaai — voor zover mogelijk, met het oog op het zout — zeker normaal verlopen.

Ook de gipsverstreking zal, in tegenstelling tot 1944-1948 via de normale kanalen van het genestelde en coöperatieve worden geleid. De Rijksdienst voor Landbouwherstel, die ook hiervoor verantwoordelijk is, heeft reeds maatregelen getroffen, zodat de gipsvoorziening voor de overstromde gebieden op gang is gekomen. Het eerste gips heeft de groeven verlaten en is varend naar het rampgebied. Hoeveelheden, variërende van in totaal 1.000 tot 10.000 kg per ha, afhankelijk van het kleigehalte van de grond, zullen in de loop van de komende 3 à 5 jaren nodig zijn.

Indien wij gespaard worden voor nieuwe overstromingen, dan leidt het geen twijfel, of binnen een periode van 3-5 jaar — afhankelijk van de weersgesteldheid in deze jaren — hebben de gronden in het rampgebied weer hun normale producerende vermogen.

Sub 2. *Registratie, vaststelling en uitkering van schadevergoedingen.*

De mededelingen terzake van dit onderwerp dienen kort te zijn, aangezien de Regering haar standpunt nog niet tegenover de Staten-Generaal heeft kenbaar gemaakt. Wel staat reeds vast, dat de Rijksdienst voor Landbouwherstel zal worden belast met registratie en vaststelling van eventuele bijdragen in de geleden agrarische schade.

De uitbetaling zal geschieden via de 15 opgerichte Rampschadebureaux; in deze bureaux zijn de buitendiensten van de Ministeries van Financiën, Wederop-

bouw en Volkshuisvesting en de onder het Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening ressorterende Rijksdienst voor Landbouwherstel ondergebracht. De registratie van de agrarische schade zal onder leiding van Landbouwherstel geschieden door inschakeling van de Plaatselijke Bureauhouders van de Voedselcommissarissen. Het is tevens duidelijk, dat de inschakeling van plaatselijke deskundigen — als taxateurs — uiteraard noodzakelijk is.

Een zware taak ligt voor ons, maar speciaal voor de boer en tuinder. De boer zal zijn herwonnen grond weer vruchtbaar moeten maken en zijn veestapel en bedrijfsinventaris opnieuw moeten opbouwen. In bepaalde gebieden, waar ruilverkavelingen al aan de gang waren of geprojecteerd waren, wordt overwogen of het niet wenselijk is de Herverkavelingswet Walcheren van toepassing te verklaren. Ook hierover zullen de Regering en de Staten-Generaal zich moeten beraden. Vele boomgaarden zullen niet meer ontluiken en bloeien. Vele

fruitelers zullen hun herstelperiode aan moeten vangen met het rooien van hun boomgaarden, waarvan vele op moderne grondslag 5 à 6 jaar geleden opnieuw waren ingeplant en juist vrucht begonnen te dragen. De recent geplante erf-, laan- en dijkbeplantingen, die het eilandlandschap juist weer vorm gaven, zullen geroooid moeten worden en opnieuw geplaat, niet alleen voor het aanzien, maar ook om het natuurlijk milieu voor flora en fauna weer te scheppen.

Dit gehele proces zal veel veerkracht van de boeren, tuinders en arbeiders vragen. Dat een nauwe samenwerking tussen Overheid en bedrijfsleven centraal, maar vooral ook regionaal geboden is, spreekt vanzelf. Slechts indien arbeid en kapitaal op wetenschappelijk en praktisch verantwoorde wijze in deze gebieden worden ingezet en indien dit gedaan wordt door de mens — boer, tuinder, arbeider en ambtenaar — in de overtuiging, dat ieder daarbij zijn eigen taak heeft, dan zal het economisch potentieel van dit rampgebied weer spoedig terugkeren.

's-Gravenhage.

Ir S. HERWEIJER.

Verzekeringsaspecten van de watersnood

Risico op elk gebied is een wezenskenmerk van het leven en onzekerheid inhaerent aan ons aards bestaan. Vandaar het zoeken naar zekerheid, naar iets bekends en vertrouwds om bij elke eventualiteit op terug te kunnen vallen, de basis van elke religie en wetenschap. Wee de mens die de strijd opgeeft, die de „Haltung” van een Jacob en een Prometheus heeft verloren, omdat hij geen „Halt hat”, die eenzaam-persoonlijk niet meer durft te bestaan en naamloos nog slechts als nummer in de collectiviteit existeert. Zonder beziel verband leeft hij, mokkend tegen zijn ontmenst zijn, als een Sisyphus zonder kracht tot verzet verder, doelloos en zonder voortgang als op een home-trainer.

De verzekering nu is te zien als een poging om de materiële gevolgen van bepaalde onzekerheden, bijv. een ramp die een individu of een groep treft, door een groter geheel te laten dragen en als zodanig zo oud als de mensheid. Wij denken hier aan de karavaan-verzekering tijdens Hammoerabi en de maatregelen die Jozef in Egypte nam voor de zeven magere jaren (Genesis 41) ¹⁾. In deze ruime omschrijving liggen tevens de grenzen die aan het georganiseerde verzekeringswezen zijn gesteld, iets wat men zo licht vergeet.

De stormramp, die ons land in de afgelopen weken heeft getroffen, heeft tal van aspecten, waaronder het verzekeringsaspect een zeer bescheiden plaats inneemt. Immers, slechts een fractie van het verloren gegane was verzekeraar en bovendien was weer een deel van het verzekerbare inderdaad verzekerd. Concrete cijfers over de omvang van dat deel van de schade dat door de verzekeringmaatschappijen zal worden vergoed, zijn nog niet te geven, omdat het vaststellen van de schade een werk is van maanden. Indien wij de totale schade door de ramp veroorzaakt op ruim f 1 mrd schatten, dan wordt het reeds aanstonds duidelijk dat deze schade voor een niet onbelangrijk deel door de milddadigheid van het Nederlandse volk, alsmede door die van het buitenland wordt gedragen. De financiering van het herstel zal verder grotendeels moeten komen van de zijde

van de Regering uit middelen die direct of indirect van de gemeenschap worden verkregen in zo sterk mogelijke mate door leningen en wellicht ook door belastingen ²⁾. Ter vermindering van inflatoire tendenties heeft de Regering nog niet op het Amerikaanse aanbod, onmiddellijk f 200 mln uit de tegenwaarderekening ter beschikking te stellen, beslist.

Op welke wijze de Staat zich voorstelt tegemoet te komen in de geleden schade, staat nog niet geheel vast. In ieder geval zal een regeling worden getroffen in de geest van de Wet op de Materiële Oorlogsschaden, welke wet na lange voorbereidingen eerst op 9 Februari 1950 werd afgekondigd ³⁾. Men kan dus aannemen dat de verhoudingen tussen het Rijk en de verzekeraars, zoals die in deze wet zijn neergelegd, in grote trekken ook ten aanzien van de huidige toestand zullen gelden.

Verhouding Rijk—verzekeraars.

Art. 7 van de Wet op de Materiële Oorlogsschaden bepaalt dat het Rijk bijdragen in de geleden oorlogsschade zal verlenen en dat deze bijdragen niet zullen worden verleend voor zover de schade op andere wijze wordt goedge maakt. Blijkens de memorie van toelichting en de memorie van antwoord op deze Wet, moet men onder „het op andere wijze goedmaken” ook de verzekering rangschikken. De artt. 90 en 91 van de Wet verduidelijken de eerstgenoemde bepaling, omdat daarin de invloed van verzekeringen op de bijdrage en omgekeerd nauwkeurig wordt omschreven. „Bij de vaststelling van een bijdrage wordt niet in aanmerking genomen de oorlogsschade, die en voor zover zij wordt gedekt door een uit hoofde van enige verzekeringsovereenkomst, betrekking hebbend op dezelfde beschadigde goederen, van de verzekeraar reeds ontvangen of nog te ontvangen uitkering, onverschillig of die uitkering verschuldigd dan wel onverschuldigd geschiedt”. De Wet op de Materiële Oorlogsschaden laat de particuliere verzekering dus voorop gaan. Alleen voor het —overigens welhaast theoretische — geval de verzekeraar-schuldenaar insol-

¹⁾ Barneveld, H. van. Inleiding tot de algemene assurantie-kennis. Den Haag 1951, blz. 24 vlg.
Grinten, W. A. E. A. v. d. Sporen van verzekering in de oudheid, 1931.

²⁾ Interview met Minister J. van de Kieft. De Zakenwereld, 21 Februari 1953
³⁾ Staatsblad K 31.

vent is, wordt de schade niet als gedekt beschouwd en komt in de plaats daarvan de rijksbijdrage.

Ten aanzien van de onderlinge verzekeringmaatschappijen heeft de Wet destijds een bijzondere clementie betracht. In art. 91 lid 1 wordt gesteld, dat de onderlinge verzekeraars tot het bedrag van de aan de verzekerde verleende of nog te verlenen bijdragen uit de verzekeringsovereenkomst zijn bevrijd en wel in die mate dat het door haar te erkennen schadebedrag met dit bedrag wordt verminderd. In tegenstelling tot het voorgaande artikel komt de particuliere verzekeraar hier na de rijksbijdrage. In de Wet op de Materiële Oorlogsschaden had deze regel in hoofdzaak betrekking op de onderlinge molestverzekeringen van onroerend goed. Het is de vraag, of deze regel voetstoots zal worden toegepast op de ten gevolge van de watersnood geleden schade, voor zover deze op onderlinge basis is verzekerd. Het is bekend dat in het bijzonder in Zeeland de onderlinge vee- en paardenverzekering van plaatselijk karakter tamelijk veelvuldig voorkomt. Voor zover deze onderlingen niet op ruime schaal gebruik hebben gemaakt van herverzekeringmogelijkheden, zullen zij onmogelijk aan haar verplichtingen kunnen voldoen, omdat de omslagen op de collectief getroffen en nu eenmaal niet mogelijk zijn. Het is daarom gewenst dat men voor dergelijke onderlingen een regeling treft in de geest van art. 91 van de Wet op de Materiële Oorlogsschaden. Het zou goed zijn als men voor de toekomst uit deze droeve les de lering trok, dat onderlinge verzekering op plaatselijke schaal toch eigenlijk geen verzekering mag heten.

Men kan na het voorgaande wel met zekerheid stellen dat de financiële hulp van de georganiseerde particulieren (verenigd in het Nationaal Rampenfonds) en die van de Overheid voor het overgrote deel van de geleden schade de gewenste oplossing zal brengen en dat de verzekeraars slechts een fractie van de geleden schade voor hun rekening nemen. De verlichting van de last die door de ramp op de schouders van de Staat is gelegd, zal hierdoor nauwelijks voelbaar zijn. Het is te hopen dat de voorschotregelingen en vooral de definitieve uitkeringen van overheidswege ditmaal sneller geschieden dan bij de oorlogsschade. Moge ditmaal het ambtelijk apparaat meer oog hebben voor de zin van de regel dan zin voor regel.

Wat de last op de zoveel smallere schouders van het Nederlandse verzekeringswezen betreft, moet er op worden gewezen, dat Nederlandse verzekeraars in ruime mate gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid van herverzekering in het buitenland (veelal Engelse maatschappijen), een factor die niet alleen hun, doch ook onze landseconomie ten goede komt. Uit informatie die wij van verzekeringmaatschappijen hebben gekregen is bovendien gebleken, dat de meeste verzekeraars, zelfs die welke hun werkterrein in het bijzonder in de getroffen gebieden hebben, de stoot gemakkelijk kunnen opvangen, mede omdat zij een conservatieve reserveringspolitiek hebben gevolgd, die vandaag de dag haar vruchten afwerpt.

Voordelen voor de verzekerde.

Men zal zich in dit verband afvragen welk pré de verzekerden hebben, nu de Staat op zo ruime wijze tegemoetkomt in de geleden schade. In de eerste plaats moet er op worden gewezen dat de omvang van de ramp, alsmede het medegevoel van de Nederlandse bevolking, aanstonds hebben geleid tot de gedachte van een bijdrage tot leniging van de nood door de gehele gemeenschap. Indien

de ramp een zeer beperkt karakter zou hebben gehad en het aantal slachtoffers gering, zou minder algemeen zijn gedacht aan een vergoeding van overheidswege. En de verzekering beschermt de enkeling, ongeacht of deze natuurlijk dan wel rechtspersoon is, en wel onder alle omstandigheden. De zekerheid dat de schade wordt vergoed, dat er een recht is op vergoeding, die, mits het contract zulks inhoudt, integraal is, betekent voor de verzekerden een grote geruststelling⁴⁾.

Tevens raken wij hier een tweede punt en wel dat van de omvang der vergoeding. Indien men is verzekerd, weet men in het algemeen waarop men recht heeft. Het Rijk vergoedt de schade niet doch verleent krachtens de Wet op de Materiële Oorlogsschaden een tegemoetkoming. Het is nog niet bekend in hoeverre de Regering van deze wet zal afwijken. Reeds heeft men bepaald, dat schaden aan gebouwen beneden de f 50 niet worden vergoed en dat schaden tot f 1.000 onder aftrek van de franchise van f 50 volledig worden vergoed. Voor schaden boven de f 1.000 zal een regeling voor de getroffen worden gemaakt, hetgeen betekent dat men een aftrek zal toepassen van nieuw voor oud en van een bepaalde waarde uitgaat.

Dan pleit ten slotte nog een derde aspect voor verzekering en dat is de snelheid waarmee normaliter de uitkeringen geschieden. In de afgelopen oorlog moesten de getroffen jaren op hun rijksbijdragen wachten en gold een bestedingsdwang. Al liggen de verhoudingen nu veel gunstiger, toch zal de verzekeraar sneller kunnen zijn dan het altijd wat logge en aarzelende overheidsapparaat. Een snelle uitkering betekent voor de getroffen dat zij zo spoedig mogelijk weer aan de slag kunnen en de bedrijfsschade tot een minimum wordt beperkt.

Men zal er echter goed aan doen zich te realiseren, dat ook verzekeraars geen ijzer met handen kunnen breken. De meeste getroffen objecten zijn nog niet of slechts moeilijk bereikbaar en het valt niet te voorspellen wanneer dit bezwaar zal zijn opgeheven. Bovendien vragen de voorbereidingen van de eigenlijke schaderegeling — zoals het opsporen van de veelal geëvacueerde verzekerde, het zoeken en benoemen van een tegenexpert en in geval van beurspolis het reeds te voren aanwijzen van een derde expert — eveneens tijd. En evenmin als men kan verwachten, dat brandschade nog tijdens de brand wordt geregeld is het mogelijk overstromingschade af te wikkelen, zolang het verzekerde object zich nog in overstromd, dras of droog, doch nog sterk bedreigd, gebied bevindt.

Interpretatie der polisvoorwaarden.

Komen wij tot het vraagstuk in hoeverre de schade door de watersnood veroorzaakt wordt gedekt, dan dienen wij ons in de eerste plaats in de verzekeringsvormen en in de polisvoorwaarden te verdiepen. Het blijkt dan dat de verzekerbare risico's, op zichzelf al niet zo buitengewoon groot, slechts voor een gering deel waren gedekt. Dit is mede een gevolg van de houding van de verzekerden zelf, die inzonderheid in de agrarische gebieden van ons land nog bij lange na niet voldoende verzekeringsminded zijn. In hoeverre hier godsdienstige factoren in het spel zijn, kan niet aanstonds worden beoordeeld; wij geloven veeleer dat in sommige agrarische kringen een groter conservatisme heerst dan in stedelijke milieu's, waar de verzekering in ruime mate is geïntroduceerd. In de tweede plaats — en dit wordt van de zijde van de ver-

⁴⁾ Krop, F. J. De nationale ramp en de verzekering. Algemeen Dagblad, 4 Februari 1953.

zekeraars onomwonden toegegeven ⁵⁾ — is een dekking door verzekering tegen het risico van overstromingschade in Nederland en ook in het buitenland op enigszins omvangrijke wijze nimmer mogelijk geweest, omdat de anti-selectie en het cumulatievegevaar verbonden aan het verlenen van dekking in dit geval dermate groot zijn, dat de verzekeraars zelfs met een verfijnd systeem van herv verzekering op de internationale markt, hun financiële positie op een ernstige wijze in de waagschaal zouden stellen en de kans zou bestaan dat zij in financiële moeilijkheden geraken. Dit geldt vooral als dit risico niet in een voor ieder aantrekkelijke uitgebreide polis is ondergebracht. Voor de verzekeraars moet risicospreiding mogelijk zijn.

Verzekerd waren in het algemeen opstallen, inboedels, bedrijfsuitrusting (waaronder ook vee), alsmede handelsvoorraden voor zover zij onder een transportverzekering vielen. Voor de auto's is vaak alleen de wettelijke aansprakelijkheid verzekerd. Deze verzekeringen geven geen dekking voor schade aan de auto zelf. Er zijn bezitters van auto's, tractors e.d., die behalve de W.A. ook de schade aan de auto en tractor verzekeren. Daarnaast zijn voor opstallen en inboedels dikwijls brand- en inbraakpolissen in zwang, die evenals de autopolissen lang niet alle gelijke dekking bieden, speciaal ten aanzien van overstroming. Weliswaar zijn enkele brandverzekeraars uit concurrentie-overwegingen overgegaan dit risico ten dele te dekken, doch een afdoende bescherming biedt deze vorm niet ⁶⁾. Het aantal zgn. uitgebreide polissen in het rampgebied, die de overstromingsschade geheel of gedeeltelijk dekken, is vrij gering. Wellicht is het mogelijk de gevolgen van de ramp toe te schrijven aan stormschade, waarvoor een vrij groot aantal polissen in omloop is.

Wij komen hier op het terrein van de causaliteitsleer, die van zeer grote betekenis voor de schadeverzekering is. In Engeland huldigt men in het algemeen de opvatting dat de naastbijzijnde oorzaak als de schadeverwekker dient te worden beschouwd. Dit komt tot uitdrukking in een artikel in „The Post Magazine and Insurance Monitor” ⁷⁾. Volgens Engels verzekeringsrecht is de verzekeraar aansprakelijk voor iedere schade, waarvan de naaste oorzaak bestaat uit het gevaar waartegen is verzekerd. Causa proxima non remota spectatur. In Nederland huldigt men daarentegen de leer van de adequate veroorzaking ⁸⁾, hetgeen door de Hoge Raad wordt bevestigd. Een bepaalde handeling kan slechts dan als oorzaak van enig gevolg worden aangemerkt, indien naar de algemene regelen

⁵⁾ De overstromingsramp en verzekering. Mededeling no 129 (9 Februari 1953) van R. Mees & Zoonen, Rotterdam.

⁶⁾ De verzekeraars en de ramp. Het Vrije Volk, 17 Februari 1953.

⁷⁾ The great tide, Vol. CXIV, no 7. 14 Februari 1953, London.

⁸⁾ „To establish liability for storm damage the storm must be the proximate cause of loss without any break in the chain of casualty”. „For example, a motorboat broke from its moorings and was driven by the gale into a flooded garden, where damage was done to a wall. The boat could not have got there but for the flood, but the flood did not do the damage; the gale driven boat did”.

⁹⁾ Hofmann-Opstal. Het Nederlandse Verbintenissenrecht, 1948, deel I, 1e stuk, blz. 74, noot 1 en 2.

van de menselijke ervaring de mogelijkheid bestaat dat uit de handeling zich dat gevolg zou ontwikkelen.

Wij kunnen op deze leer van de adequate veroorzaking hier niet verder ingaan, doch stellen vast dat naar Nederlandse opvattingen de verst verwijderde oorzaak in de directe keten van oorzaken de meeste kans loopt door de rechter als hoofdoorzaak te worden beschouwd. Nederlandse verzekerden hebben dus meer kans dan Engelse dat hun geleden overstromingsschade op grond van hun stormpolis wordt vergoed, voor zover deze overstromingsschade niet uitdrukkelijk van de dekking is uitgesloten, hetgeen bij zuivere stormpolissen welhaast regel is. De causa remotaleer wordt in het algemeen rechtvaardiger geacht dan de causa proximaleer, hoewel men haar niet in het oneindige mag doorvoeren.

Ten slotte noegen enkel woord over de ongevallen- en de levensverzekering. Verdrinking door een onvrijwillige val in het water wordt algemeen als ongeval beschouwd, zodat de nabestaanden van tegen ongevallen verzekerden die de verdrinkingsdood stierven voor vergoeding in aanmerking komen. Wat levensverzekering betreft zal het smartelijke verlies aan mensenlevens ongetwijfeld de uitkering van een vrij groot aantal zgn. begrafenisverzekeringen verdeeld over een groot aantal maatschappijen tot gevolg hebben. Een telling aan de hand van de reeds gepubliceerde verlieslijsten heeft uitgewezen, dat 30 pCt van de slachtoffers bestaat uit personen beneden de 20 jaar, die in het algemeen nog niet voor echte gezinsverzorgingsverzekeringen in aanmerking komen en voor 30 pCt uit ouden van dagen wier overlijden voor de verzekeraar soms het einde van een verplichting betekent, dan wel de betaling van een verzekerde som waarop de premiereserve ook in verband met de leeftijd vrij hoog zal zijn. Van de resterende 40 pCt blijkt tot nog toe slechts een bescheiden deel verzekerd, hetgeen op het totaal van de omvangrijke levensverzekeringssportefeuilles weinig of niets uitmaakt.

Wij spraken in de aanvang van onverzekerbare risico's. Zonder de theorie van de waarschijnlijkheidsleer en de wet van de grote getallen kan de verzekeraar nu eenmaal niet werken. Bij zeer grote catastrophes zal de Overheid in moeten springen. De ramp heeft echter een moeilijke vraag scherp onder onze aandacht gebracht. Moet de burger gedwongen kunnen worden tot het sluiten van de meest voorkomende verzekeringen (wettelijke aansprakelijkheid, brand, enz.), zoals dat in vele Zwitserse kantons sterk is doorgevoerd of dient dit geheel te worden overgelaten aan het acquisitievermogen van de particuliere maatschappijen? Hoewel dezer dagen de voordelen van deze dwang sterk op de voorgrond treden, kiezen wij, doch niet geheel op zuiver economische gronden, toch de laatste methode, ook al achten wij in het huidige stelsel wel enige verbetering, bijv. een wat grotere uniformiteit in de polisvoorwaarden, wenselijk.

Rotterdam, 27 Februari 1953.

Dr F. J. KROP.

De watersnood en de visserij

In het gebied, dat het meest van de watersnood te lijden heeft gehad, liggen tal van vissersplaatsen, van waaruit de kleine zeevisserij, de garnalenvisserij, de oester- en mosselcultuur en de riviervisserij worden uitgeoefend.

Goedereede is van betekenis voor de visserij met kotters op de Noordzee. De vissers van Stellendam, Ouddorp, Brouwershaven, Veere, Arnemuiden, Vlissingen en

Breskens oefenen voornamelijk de garnalenvisserij uit. Bruinisse, Zierikzee, Yerseke, Tholen en enkele andere Zeeuwse plaatsen zijn centra voor de oester- en mosselcultuur. Moerdijk is een centrum voor de riviervisserij.

Aangezien voor al deze takken van visserij slechts korte reizen worden gemaakt, lag tijdens het noodweer de vissersvloot in de havens. Dit betreft ongeveer 150 sche-

pen voor de kleine zee- en garnalenvisserij en evenveel vaartuigen voor de oester- en mosselcultuur en de riviervisserij. Ofschoon het nog enige tijd zal duren alvorens een nauwkeurig beeld van de totale schade zal zijn verkregen, is thans wel al gebleken, dat de vissersvloot, behoudens van wel al gebleken, dat de vissersvloot, in tact is gebleven. Hopelijk zal eveneens blijken, dat de oester- en mosselpercelen evenmin, grote schade hebben geleden.

De dorpen der vissers hebben echter grote schade geleden. Vele mensenlevens zijn daar te betreuren.

Ernstig is voorts het vergaan in deze zware storm van een IJmuider stoomtrawler, met een totale bemanning van 16 personen, die 15 weduwen en 42 kinderen achterlaten.

Al is de schade aan de eigenlijke visserij toegebracht uiteraard geringer dan die welke de landbouw heeft geleden, verwacht kan worden, dat deze watersnood in de toekomst belangrijke gevolgen voor de visserij in deze zwaar geteisterde gebieden zal blijken te hebben. Immers, het moet waarschijnlijk worden geacht, dat in de komende jaren ernstige pogingen zullen worden gedaan om de Zuidhollandse en Zeeuwse zeegaten van de Noordzee af te sluiten. Het gevolg daarvan zal zijn, dat een aantal

zoetwatermeren zal ontstaan en dat dientengevolge de oester- en mosselcultuur gedoemd zou worden te verdwijnen. Mogelijk zal daarvoor in de plaats een niet onbelangrijke aal- en palingvisserij, zoals op het IJsselmeer, kunnen ontstaan. Voor vele visseren kan deze watersnood dus nog verstaande gevolgen hebben.

De watersnood zal eveneens kunnen leiden tot een versnelde afsluiting en inpoldering van de Waddenzee, waardoor de eilanden beter beschermd kunnen worden en de Afsluitdijk eveneens minder gevaar zou lopen. Er is daarbij echter een Waddenmeer, ten Noorden van de Afsluitdijk, geprojecteerd ter grootte van het toekomstige resterende IJsselmeer. Dit Waddenmeer zal vermoedelijk eveneens tot een belangrijke aal- en palingvisserij kunnen leiden. Dit zou tevens een oplossing kunnen zijn voor de huidige en komende moeilijkheden, welke de IJsselmeervissers ondervinden van de verdergaande inpoldering van het IJsselmeer. Deze inpoldering noopt nl. tot beperking van het aantal visserijbedrijven op het IJsselmeer, doch door verplaatsing naar het Waddenmeer zouden deze moeilijkheden in belangrijke mate zijn opgelost. Het geprojecteerde Waddenmeer is bovendien onontbeerlijk in verband met de bestrijding van de verzilting van de Friese grond.

Scheveningen.

Drs A. G. U. HILDEBRANDT.

The gale in Britain

In sitting down to write an article for a Dutch readership on the flood and other damage in Britain following the gale on January 31, my first reaction is to feel a trifle impudent. I am reminded of the dear old soul during the war who complained to a stranger of the way the bombers had kept her awake — the stranger had lost her home and who knows what else besides. But because the Dutch suffering is well-known and because I have read „Weerslag van het water”, I am not ignorant as the dear old soul was. I am merely helping to make up the British side of the account, so that the total balance can be struck.

The British catastrophe — and in a moment the use of the word „British” rather than „English” will be appreciated — falls, in the classical tragic tradition into three main acts.

Act one.

Swiftly death came to 133 persons who on the morning of January 31 were attempting to cross from Scotland to Northern Ireland by the Princess Victoria. This modern vessel was equipped so that her stern could be lowered and vehicles run amidships. As she left sheltered water the stern gates were hit a tremendous blow by the sea and water ran amidships. Thereafter the vessel was out of control. Misunderstandings concerning her position delayed the work of rescue, and the seas made the giving of help hazardous, and, often, impossible. Not a woman or child was among the 44 survivors. Northern Ireland lost its deputy-prime minister and finance minister.

Act two.

As the gale roared across Scotland, immense quantities of wood were blown down and lesser but still considerable damage was inflicted on the Scottish fishing industry. The estimated damage to timber in Scotland was 35 million cubic feet. Of this total roughly one-half, some

17.2 million cubic feet, is technically known as sawn softwood. The annual consumption of sawn softwood is alone 200 million cubic feet, the home producers being responsible for roughly ten million cubic feet. Some relaxation in the amount which home producers may cut and a tightening up of imports will look after the sawn softwood damaged. The customer might get an unusual type of softwood, but the switching from one type to another should not be very difficult. The gale blew 12.4 million cubic feet of pitwood, or about one year's consumption in Scotland alone. Obviously it would be advantageous to use in Scotland this wood uprooted by the gale in that land, but if there are any fears of deterioration, it could be switched to England or Wales, whose combined consumption amounts to 68 million cubic feet. The amount of hardwood involved was 5.4 million cubic feet. This seems to be such a small quantity that it should not present trouble. The Scottish growers cut four million cubic feet of hardwood last year, but the remainder of Great-Britain provided another 23 million cubic feet.

The disposal of all the wood seems to be purely an administrative problem. But there will be some economic loss, for much of the timber lies far from the normal consuming areas, and teams will have to be sent over wide areas to collect what would be considered in normal times an uneconomic quantity of timber. Moreover, the collection of individual trees instead of a whole group will slow down the rate of work. Individual owners of trees will suffer economic inconvenience, but this is not likely to be large.

The Scottish fishing fleet lost three trawlers, had ten more badly damaged and 117 boats received lesser damage. Thirteen fishery harbours had been affected, but as the immediate repairs average only £ 1,000 per harbour, the injury was not spectacular. It might well be that there will be consequential losses from the inability

of boats to use a certain harbour. Indeed, there will be such losses following the damage to the Scottish telephone system. Most of the 8,000 subscribers cut off in Scotland have been re-connected, but 300 men will be working for six months effecting permanent repairs, and development plans have been postponed.

Act three.

In the first act, the heaviest loss was on the human side, for although the „Princess Victoria” is irrecoverable, the material loss was, comparatively speaking, light. In the second act, the loss of human life was slight and the chief result was material destruction. In the third act, the gale, having practised its devilish work in separate spheres wreaked havoc on both human life and property.

As the storm moved south-eastwards, it left behind 1,200 breaches in the sea defences. And here is a difference from the Dutch experience. Although 150,000 to 175,000 acres of agricultural land were flooded, they were spread along 1,000 miles of coastline, from the East Riding of Yorkshire to Kent. The work of rescue into the inundated strip was much easier than from the more or less compact Dutch area. Moreover, about two-thirds of the acreage flooded was under water for only a short time.

The number of dead is given at 307, but this does not include those who died from after-effects. No official estimate has been given of the composition of this figure, but at one place where an inquest was held on 68 bodies, only nine were in the age group 12 to 60. If this was a true cross section, the chief sufferers were, once again, the very young and the very old. Some 32,000 persons were evacuated and were cared for in various ways: where private people took in refugees, the hosts were paid a certain sum by the Government. A great many of the refugees went, however, to communal rest centres. The number of houses flooded is given as 25,000, but a comparison of this figure with the number evacuated, suggest that a large proportion of the people whose houses were flooded refused to be evacuated. There's no place like home even if it's standing deep in water.

It would seem from the figures given by the Home Secretary, that industrial losses will be substantial. The total loss caused by the storm would be in the region of £ 40 to £ 50 millions. Agriculture, which has lost 1,000 cattle, 8,000 sheep, 1,500 pigs and 20,000 poultry, will suffer a loss of not less than £ 10 millions. Losses covered by local authorities probably amount to £ 4 or £ 5 millions. The Government has lost stocks of foodstuffs to the value of roughly £ 2 millions, and the Ministry of Supply and the Admiralty suffered a similar loss. This gives a total of £ 19 millions. About 400 houses were destroyed and another 200 are beyond repair. One million pounds should cover those. Damage to household goods was very extensive and will cost either the insurance companies, the relief funds or the owners, several millions. Even so, there is a big gap between the estimates of sectional losses and the total sum and presumably, these are the industrial losses. The Newsprint Supply Co. lost approximately £ 1 million in stocks, and though it would be easy to shrug the shoulders and say that the insurance company has met this loss promptly, the exchange authorities will be sad at having to authorise the expenditure of £ 1 million on dollars for replacement of that item alone.

Part of the industrial losses will probably be made

good in some way or other. A Labour Member of Parliament, employing 1,700 men — his is an unenviable political position — estimates that 40,000 man-hours have been lost in his factory. But the men have agreed that this will be made up by over-time and week-end working. He did not mention, however, if the men will be claiming overtime rates in order to replace production lost during the period when normal rates would apply. To this extent, there will be a financial loss but not a production loss. He also gave an example of losses which can be transferred from one person to another but which cannot be avoided by the nation: 600 engines were returned to the makers for re-conditioning. Somebody had to fast that bill.

Damage was done to the three oil refineries on the East Coast, but, despite earlier cautionary pessimism, they are now all working. The frigate at Sheerness, blown over in a dry dock, has been set up again, with less damage done than once feared.

The hardest hit is the small man in agriculture or commerce. In many cases he was not insured either because he tried to save the insurance premiums, or because his policy gave him no protection from the flood or from the loss of profits which follow. And while not trying to minimise the small man's task to rehabilitate himself or the human suffering resulting from his bankruptcy, the effect on the national economy will not be very severe.

If the Home Secretary's figures are anywhere near the mark, the damage comes out to about £ 1 per head of the population, or say £ 2 per head of the working population. That, on a national scale, is not excessive.

Making good, will involve the diversion of materials, but it seems that this will be slight. What is the building of 600 houses compared with 209,000 completed last year in England and Wales? Where the rub will really come is if — and no decision has yet been made — the Government decides greatly to strengthen the East Coast sea defences. It all depends on what is meant by „greatly”. To put in a simple form of defence is reported to cost £ 20 per foot, or say £ 100,000 per mile, and more complex works cost twice or even three times as much. The choice to be made is whether it is worth while diverting huge quantities of cement and labour to safeguard land with a low economic value from infrequent flooding. Until a decision is made on this problem, the full consequences of the gale cannot be told.

In my opinion, the British economy is suffering much more from the gentler chill breeze which is now blowing across the industrial and commercial fields.

London.

HENRY HAKE.

Nationale
Rampenfond

★

Statenlaan 81 | G I R O
's-Gravenhage | 9575

AANTEKENINGEN

Zakkenpositie van Nederland

De overstroming, die Zuid-West-Nederland heeft getroffen, roept veel vragen op, waarop momenteel nog geen antwoord is te geven. Eén dezer vragen is: hoe is de positie van Nederland ten aanzien van de zandzakkenvoorziening; m.a.w. hoe groot is de productie van zakken, die als zandzakken dienst kunnen doen; hoeveel bedraagt de import en hoe was het met onze voorraad gesteld op 31 Januari jl.; hoeveel zandzakken zijn er reeds gebruikt voor de dijken en hoeveel zullen er daarvoor nog benodigd zijn? Op al deze vragen kunnen op dit ogenblik nog geen exacte antwoorden worden gegeven. Wel kunnen we zeer globaal een indruk verkrijgen door de productie en de invoer van zakken bijv. in de jaren 1951 en 1952, de grootte van de zakkenvoorraad die aanwezig was (op 24 Januari jl. bij de fabrikanten, resp. op 31 Januari jl. bij de handelaren volgens de gegevens beschikbaar gesteld door het Rijksbureau voor Textiel) te bezien. Daartegenover ware te stellen de geschatte hoeveelheid zandzakken die reeds tegen en op de dijken zijn geworpen.

De totale productie van zakken — waarbij, evenals bij de invoer- en voorraadcijfers, die, welke zich niet goed lenen voor zandzakken, zijn inbegrepen ¹⁾ — fluctueert in aanzienlijke mate. In 1951 bedroeg deze productie ca 15 mln stuks, in 1952 13 mln. De maximumproductie schommelde tussen 1,5 en 1,7 mln zakken per 4 weken.

In 1951 voerde Nederland ca 12,5 mln zakken in, ongeveer 6 mln hiervan waren nieuw en ca 6,5 mln reeds gebruikt. De invoer bedroeg derhalve ongeveer 84 pCt van de jaarlijkse productie. In 1952 werden ca 21,3 mln zakken in ons land ingevoerd, waarvan ongeveer 9,7 mln nieuwe en ca 11,6 mln gebruikte; dit is dus niet minder dan 164 pCt van de jaarlijkse productie. Uit deze cijfers komt duidelijk naar voren, dat de invoer, vergeleken met de binnenlandse productie zeer aanzienlijk, en dat Nederland voor de voorziening in de behoefte aan zakken sterk afhankelijk van het buitenland was. De verhouding tussen de jaarlijkse productie en de invoer zal ten gevolge van de overstroming waarschijnlijk nog ongunstiger worden, hetgeen dan uiteraard enige invloed zal hebben op de deviezenreserve.

De voorraad bij de zakkenfabrikanten beliep op 24 Januari jl. 718.000 stuks. De bij de zakkenhandelaren per 31 Januari jl. aanwezige voorraad nieuwe zakken bedroeg 2.340.000. Bovendien beschikten zij nog over 7.653.000 gebruikte exemplaren. Het is nog niet bekend hoeveel zakken er in totaal beschikbaar waren op 31 Januari, de dag waarop de ramp een aanvang nam. Op grond van de zojuist gegeven cijfers is er echter reden om aan te nemen, dat dit aantal ruim 10 mln zal hebben bedragen.

Wat de hoeveelheid zandzakken, die tijdens en na de ramp voor de dijken zijn aangewend, betreft: van welingelichte zijde vernamen wij, dat dit aantal reeds globaal 8 mln bedraagt. De voorraadpositie was 10 mln, de eigen productiecapaciteit tenminste 1,7 mln per maand, de importkanalen welbekend. Cijfermatig lijkt de positie niet ongunstig.

Waterhoogten op 1 Februari 1953

In een artikel in „De Ingenieur” van 13 Februari jl. heeft Ir P. J. Wemelsfelder een voorlopig overzicht gegeven van de bij de stormvloed van 1 Februari 1953 bereikte waterhoogten. De hieronder vermelde cijfers, welke aan dit artikel zijn ontleend, betreffen de aan de rijkspeilschalen waargenomen hoogste standen in de nacht van 31 Januari op 1 Februari. Deze cijfers zijn nog niet als definitief te beschouwen, daar enige registrerende peilschalen schade hebben opgelopen, de aflezingen ten gevolge van de ongunstige omstandigheden niet alle betrouwbaar zijn te achten en enkele waterwaarnemers, ten gevolge van de intredende noodtoestand, hun waarnemingen hebben moeten staken vóór de hoogste stand was bereikt. Met een en ander is evenwel reeds zo goed mogelijk rekening gehouden. In de tabel zijn als vergelijkingsmateriaal vermeld de vier zwaarste stormvloeden, die na 1800, dus in de laatste 1½ eeuw, zijn opgetreden, nl. 1825, 1894, 1906 en 1916. In de laatste kolom is vermeld hoeveel de jongste storm de vloedhoogten der laatste 150 jaar heeft overschreden.

Stormpeilen 1 Februari 1953

(vergeleken met de zwaarste oudere vloeden)

Peilschalen	1825	1894	1906	1916	andere jaren	1953	Hoger dan ooit waargenomen
Cadzand		416	394	339		475	59
Breskens		381	415	361		480	65
Vlissingen		367	392	353		455	63
Zuidkraayert			410	370		470	60
Borssele			398	340	402 ¹⁾	460	58
Terneuzen		394	427	395		500	73
Hansweert		409	460	410		520	60
Walsoorden		398	460	405		500	40
Bath		439	483	440		528	45
Vlietepolder			340	350	360 ²⁾	415	55
Veere	382	359	370	344		450	68
Goesse Sas	407	393	408	360		465	57
Wemeldinge		398	432	380		471	39
Gorishoek		404	434	385		470	36
Tholen		420	440	414	450 ³⁾	481	31
Bergen op Zoom	447	424	485	410		517	32
Steenbergse Sas	382	377	380	380		465	83
Dintelsas					388 ⁴⁾	455	67
Ooltgensplaat					365 ⁵⁾	425	60
Goedereede	307	340	320	324		370	30
Hellevoetsluis	307	346	335	333		388	42
Willemstad	354	362	357	362	366 ⁶⁾	435	69
Moerdijk	335	353	337	360	371 ⁷⁾	410	39
Lage Zwaluwe		348	324	353		410	57
Mond der Donge	306	276	285	314		328	14
Capelse Veer		284			318 ⁸⁾	380	62
Drongelse Veer					386 ⁹⁾	380	
Heesbeen		340	340	335	464 ¹⁰⁾	378	
Hoek van Holland		328	297	300		385	57
Maassluis		325	296	304		375	50
Vlaardingen		320	300	322		372	50
Rotterdam	291	317	298	331		375	44
Krimpen a/d Lek	273	301	315	335		371	36
Streefkerk		305	315	340		378	38
Schoonhoven	276	307	329	346		382	36
Gouda	296	321	314	334		375	41
Haastrecht				330		378	48
Spijkenisse		306	292	320		370	50
Dordrecht	328	321	327	343		373	30
Sliedrecht		322	333	348		375	27
Deeneplaat		335	322	340	341 ¹¹⁾	324	
Ottersluis		319	335	350		400	50
Gorinchem	347	337	357	379	476 ¹²⁾	403	
Oud Beyerland		329	306	335		388	53
's-Gravendeel		324	316	344		385	41
Alblasserdam		321	321	350		370	20
Scheveningen		353	315	320		390	37
Imuiden		368	320	291		385	17
Oude Schild	(245)	(254)	(213)	(205)	261 ¹³⁾	332	71
Schiermonnikoog		406	456	346		325	
Den Oever	(235)	(233)	(200)	(211)	295 ¹⁴⁾	372	77
Kornwerderzand					322 ¹⁵⁾	378	56
Harlingen	(293)	(269)	(275)	(273)	319 ¹⁶⁾	368	49
Nieuwe Zijlen		401	368	426	430 ¹⁷⁾	340	
Delfzijl		460	385	451	432	370	
Nieuwe Statenzijl		509	427	516	541 ¹⁸⁾	327	

De cursieve cijfers betekenen de hoogste bekende waterstanden; de cijfers tussen haakjes die vóór de afsluiting van de Zuiderzee.

¹⁾ 1877; ²⁾ 1928; ³⁾ 1926; ⁴⁾ 1936; ⁵⁾ 1943; ⁶⁾ 1944.

T.a.v. open plaatsen in laatste kolom: hier was de stand door verschillende oorzaken lager.

¹⁾ Het nauwkeurig verhoudingscijfer is nog niet bekend; het voor zandzakken geschikte percentage ligt echter hoog.

GELD- EN KAPITAALMARKT

STATISTIEKEN

De geldmarkt.

Tegen het einde van de verslagweek werd de geldmarkt, vnl. ten gevolge van de ultimo-invloed, iets krapper. Dit kwam vooral tot uiting in de marktdisconto's voor schatkistpapier met een resterende looptijd van enkele maanden, die merendeels $\frac{1}{16}$ pCt stegen. Call bleef echter ongewijzigd $\frac{1}{2}$ pCt.

De storting op de nieuwe f 200 mln grote staatslening per 1 April a.s. zal waarschijnlijk niet zonder invloed op de geldmarkt blijven. De inschrijvingen op deze lening door beleggers zullen waarschijnlijk in veel groter mate uit giraal tegoed dan uit chartaal geld worden gefinancierd, hetgeen medebrenkt, dat voor de banken op een netto onttrekking van middelen is te rekenen. In Maart 1953 vervalt relatief weinig schatkistpapier; de ontwikkeling van de deviezenpositie zal daarom vermoedelijk in belangrijke mate bepalen of zich uit dezen hoofde grote spanningen op de geldmarkt zullen voordoen.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt is de stijging van het koersniveau, die lange tijd had aangehouden, de afgelopen veertien dagen vrijwel tot stilstand gekomen. Gedurende deze weken werd het accent van de belangstelling ter beurse grotendeels verlegd naar de handel in obligaties Young. Vooral in verband met transacties van de beroepshandel en arbitrage-affaires met het buitenland vertoonden deze obligaties opvallende koersschommelingen. De obligaties Dawes, waarin de handel eveneens is hervat, bleven in dit opzicht enigszins op de achtergrond.

De nieuw aangekondigde staatslening, groot f 200 mln, met een rentevoet van $3\frac{3}{4}$ pCt bij een gemiddelde looptijd van 20 jaar, welke een rendement van bijna $3\frac{7}{8}$ pCt afwerpt, had een goede pers. De condities dezer lening sluiten nauw aan bij de huidige marktsituatie en zijn zelfs eerder nog iets gunstiger. De koersreactie van de bestaande staatsfondsen bleef dan ook, zoals ook uit onderstaand koersstaatje blijkt, van bescheiden omvang. Het viel op, dat ditmaal slechts coupures van f 1.000 en f 500 worden geëmitteerd en niet van f 100. Op deelneming door de „kleine man” wordt dus blijkbaar geen prijs gesteld.

Aand. indexcijfers.	20 Febr. 1953	27 Febr. 1953
Algemeen	146,1	146,4
Industrie	206,8	206,3
Scheepvaart	160,8	164,2
Banken	135,6	135,0
Indon. aand.	47,4	47,8
Aandelen.		
A.K.U.	163%	162
Philips	160%	159%
Unilever	185%	184½
H.A.L.	139½	144½
Amsterd. Rubber	88%	90%
H.V.A.	100	103
Kon. Petroleum	310%	311%
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	78½/16	78¾/16
3-3½ pCt 1947	95¾	94¾
3 pCt Invest. cert.	96	95½
3½ pCt 1951	100	98½/16
3 pCt Dollarlening	94%	94%
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	99¾	98¾
3½ pCt Bataafsche Petr.	99¾	99¾
3½ pCt Philips 1948	99½/16	98
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	96	94

J. C. BREZET.

OFFICIËLE WISSELKOERSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK

Van 28 Februari 1953 af.

Plaats	Per	Schriftelijk en t.t.	
		Aankoop	Verkoop
Brussel	100 B.fr.	7,54	7,66
Frankfort a/Main	100 D.M.	90,39	90,57
Kopenhagen	100 D.Kr.	54,86	55,16
Lissabon	100 Escud.	13,15	13,28
Londen	1 £	10,56	10,72
Montreal (t.t.)	1 Can. \$	3,85½	3,87½
Montreal (luchtpost)	1 Can. \$	3,85	3,87½
Montreal (zeepost)	1 Can. \$	3,84½	3,87½
New York (t.t.)	1 U.S. \$	3,77	3,83
Oslo	100 N.Kr.	53,05	53,33
Parijs	100 Fr.fr.	1,077	1,095
Praag	100 Kcs.	7,58	7,62
Stockholm	100 Z.Kr.	72,86	74,05
Zürich („accorder” - frs.)	100 Z.fr.	86,24	87,56
Zürich (vrije frs.)	100 Z.fr.	86,71	87,09

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegoed op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten op overheidsfondsen
15 Jan. 1953	35.449	897	16.442	12.144	370
22 Jan. 1953	35.448	914	16.467	11.836	282
29 Jan. 1953	35.448	852	16.539	12.811	398
5 Febr. 1953	35.428	863	16.816	13.714	360
12 Febr. 1953	35.385	879	16.897	13.454	308
19 Febr. 1953	35.085	655	16.639	12.410	265

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi:				Verbindtenissen t.o. het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	
			Schatkist	Banken in het buitenland	Diverse rekeningen courant	E.B.U.-landen	Andere	
15 Jan. 1953	345	95.997	2	1.346	360	1.427	480	959
22 Jan. 1953	343	95.783	3	1.316	336	1.521	412	965
29 Jan. 1953	340	96.301	6	1.319	341	2.105	572	966
5 Febr. 1953	328	97.442	6	1.306	374	1.498	943	948
12 Febr. 1953	347	96.739	5	1.306	379	1.971	1.073	936
19 Febr. 1953	357	96.093	4	210	374	2.242	618	934

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmateriaal, goud en deviezen-certificaten	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Deviezenfondsen valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
7 Jan. 1953	1.099.744	689.565	220.103	585.061	4.907.988
14 Jan. 1953	986.182	577.237	281.732	617.481	5.109.197
21 Jan. 1953	967.253	550.452	294.943	709.822	5.119.284
28 Jan. 1953	967.252	591.492	299.977	739.146	5.193.096
4 Febr. 1953	967.252	604.984	160.948	620.561	5.054.280
18 Febr. 1953	891.537	540.053	214.767	666.471	5.149.858

Data	Bankbiljetten in omloop	Deviezenfondsen buitenlandse passiva	Rekening courant saldi			
			Van de Regering van de Rep. Indon.	Bijzond. rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen	
7 Jan. 1953	4.164.766	889.257	—	496.307	1.245.209	
14 Jan. 1953	4.186.190	744.757	—	496.307	1.374.461	
21 Jan. 1953	4.211.892	806.819	—	496.307	1.408.273	
28 Jan. 1953	4.181.945	720.636	—	496.307	1.429.118	
4 Febr. 1953	4.253.090	831.964	—	496.307	1.560.966	
18 Febr. 1953	4.337.972	693.524	—	496.307	1.540.708	

Muntbiljetten-circulatie per 7 Jan. Rp. 320.347.921,50
 Muntbiljetten-circulatie per 14 Jan. Rp. 320.245.154,—
 Muntbiljetten-circulatie per 21 Jan. Rp. 319.395.293,50
 Muntbiljetten-circulatie per 28 Jan. Rp. 318.260.141,—
 Muntbiljetten-circulatie per 4 Febr. Rp. 321.284.054,—
 Muntbiljetten-circulatie per 18 Febr. Rp. 321.749.999,—

INTERIM-PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET GEZINSVERBRUIK IN NEDERLAND ^{1) 2)}

1949 = 100

Aard der gezins- uitgaven	Wegingsfactor (pCt van totale gezinsuitgaven in 1949)	15 Sept. 1952	15 Oct. 1952	15 Nov. 1952	15 Dec. 1952	Jaargemiddelde 1952	15 Jan. 1953
I Voeding, w.o.: brood, gebak, meel	37,7	123	123	122	122	123	123
aardappelen, groenten, fruit suiker en kolonia- le waren, dran- ken	8,0	124	124	124	124	123	124
vlees, vleeswaren, vis	6,8	109	110	105	109	116	120
oliën en vetten .. zuivelproducten, excl. roomboter	6,5	125	125	125	124	125	124
Roken	4,6	159	158	155	154	155	153
Woning, w.o.: huur, water, on- derhoud woning huur afzonderlijk verwarming en verlichting .. woninginrichting en huisraad ..	3,8	120	118	118	118	122	117
Kleding en schoeisel, w.o.: kleding	8,0	112	114	114	114	111	111
schoeisel	2,3	116	116	115	115	117	115
Hygiënische en medische zorg, w.o.:	21,0	123	123	123	123	123	122
reiniging	9,2	115	115	115	115	115	115
persoonlijke en gezondheidszorg	8,4	115	115	115	115	115	115
Ontwikkeling en ontspanning, w.o.:	5,1	141	142	142	142	140	142
ontwikkeling, ontspanning, verenigingen .. verkeer	6,7	119	118	118	118	120	118
Verzekeringen en belastingen	13,3	114	114	114	114	116	114
Totaal (excl. belastingen)	10,6	112	112	112	112	114	112
	2,7	120	119	119	120	121	121
V Hygiënische en medische zorg, w.o.:	3,4	111	111	109	109	112	109
reiniging	1,6	109	109	104	104	110	104
persoonlijke en gezondheidszorg	1,8	113	113	114	113	114	112
Ontwikkeling en ontspanning, w.o.:	10,1	119	118	118	118	118	118
ontwikkeling, ontspanning, verenigingen .. verkeer	7,6	117	117	117	117	117	117
Verzekeringen en belastingen	2,5	122	122	122	122	121	122
Totaal	12,2	117	117	117	117	112	118
Totaal (excl. belastingen)	100	120	120	119	120	120	120
	94,9	221	222	222	222	222	222

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ Volgens huishoudrekeningen over 1949 van geschoolde arbeiders, voorlieders, lagere kantoorbedienden en ambtenaren, met in 1949 een bruto-weekloon van f 50 tot f 60, een gemiddelde gezinsgrootte van vier en wonende in de middelgrote en kleine gemeenten van ons land.

³⁾ Voorlopige gegevens.

Ondernemingen, die het beste leidende personeel zoeken, speciaal met economische scholing, roepen sollicitanten op door middel van een annonce in de rubriek „Vacatures”. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend: begrijpelijk, omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert. Opdrachten voor het volgend nummer dienen Maandag a.s. in ons bezit te zijn.

vacatures

Bij de Provinciale Waterstaat van Noordholland (bureau van de Provinciale Planologische Dienst) kan, wegens vertrek van de huidige functionaris, met ingang van 1 April 1953 worden geplaatst een

Sociaal-Geograaf

of een functionaris met een gelijkwaardige opleiding, met ervaring in regionaal sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Rang en salaris nader overeen te komen. Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen te zenden vóór 15 Maart 1953 aan de Hoofdingenieur-Directeur van de Prov. Waterstaat van Noordholland, Nieuwe Gracht 47, Haarlem.

diversen

Te koop aangeboden:

2 stalen Skandex kaartsysteem kasten

ieder 12 laden en centraal afsluitbaar, met 1800 kaartenhouders en Simeer schuifsignalen. Ook afzonderlijk te koop. Te bevragen: Fa. VERSPUY, Baronielaan 275, Breda, Telefoon 9826 (K 1600).

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

DEVIEZENBANK

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32
127 kantoren in binnen- en buitenland

Financiering van handelstransacties

Alle andere bankzaken

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

AMSTERDAM-C. • HEERENGRACHT 450

Alle Bankzaken

INTERNATIONAAL HANDELSCONTACT
FINANCIERING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij

H. A. M. ROELANTS
SCHIEDAM